

ΑΠΛΗ ΚΑΤΗΧΗΣΗ

«Μορφώστε τόν λαό ἐν σιωπῇ. Αὐτός θάῃται ὁ μοναχικός σας ἄθλος.
Γιατί αὐτός ὁ λαός εἶναι θεοφόρος» (Ντοστογιέφσκι, ἀπό τίς διδασχές τοῦ στάρετς Ζωσιμᾶ)

Σεπτέμβριος 2010 – Ἀριθμ. 45

Συντάκτης: Ἐπίσκοπος Ἱερεμίας Φούντας, Μητροπολίτης Ἱ. Μ. Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως

Δημητσάνα Τ.Κ. 220 07 ἢ Μεγαλόπολη Τ.Κ. 222 00

Ἡλεκτρονική Διεύθυνσις: www.imgortmeg.gr

ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ
(Σειρά Κηρυγμάτων)

Δημητσάνα - Μεγαλόπολη, Κυριακή 5 Σεπτεμβρίου 2010

12. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΣΤΟΝ ΘΕΟ

1. Στά κυριακάτικα κηρύγματά μας, ἀγαπητοί μου χριστιανοί, μιλάμε γιά τήν γνώση τοῦ Θεοῦ, καί, σύμφωνα μέ τά ὅσα εἶπαμε μέχρι τώρα γιά τό θέμα αὐτό, συμπεραίνουμε τό ἑξῆς: Ὁ Θεός ἀφ' ἑνός μέν εἶναι ἄγνωστος, ἀφ' ἑτέρου δέ εἶναι γνωστός· εἶναι ἄρρητος, ἀλλά καί ρητός. Αὐτό προέρχεται ἀπό τήν «διπλόη» τῆς Φύσης Του,¹ πού εἶναι ἀφ' ἑνός μέν ἀπόκρυφη, ἀφ' ἑτέρου εἶναι δέ φανερή. Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία μας λέει: Ὁ Θεός εἶναι ἄγνωστος καθ' ἑαυτόν, κατά τήν οὐσία Του, ἀλλά εἶναι γνωστός ἀπό τίς ἐνέργειές Του.² Τί σημαίνει αὐτό;

2. Ἡ Ὁρθοδοξία μας, ἀγαπητοί μου, κάνει μιά διάκριση ἀνάμεσα στήν οὐσία (ἢ στήν φύση ἢ στήν ἐσωτερική ὕπαρξη) τοῦ Θεοῦ ἀπό τήν μιά πλευρά καί στίς ἐνέργειές Του (τίς λειτουργίες Του ἢ τίς δραστηριότητές Του) ἀπό τήν ἄλλη.

1. Ἡ λ. «φύση» γιά τόν Θεό πρέπει νά χρησιμοποιεῖται μέ ἐπιφύλαξη, γιατί, ὅπως ἡ ἀντίστοιχη λατινική λέξη «natura», ἔχει τήν ἔννοια τῆς προέλευσης, τῆς γέννησης, πού δέν πρέπει νά νοεῖται γιά τόν ἄκτιστο Θεό. Χρησιμοποιεῖται ὅμως ἡ λέξη στήν θεολογία μας ἀπό τοὺς Πατέρες (βλ. Παναγ. Χρήστου, *Τό Μυστήριο τοῦ Θεοῦ*, σ. 29).

2. Εἶναι ἐπιγραμματική αὐτή ἡ διατύπωση τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, πού ἔκανε σέ διάλογό του μέ τόν ἀντίπαλό του Νικηφόρο Γρηγορά: «Τοῦ Θεοῦ τό μέν ἄγνωστόν ἐστι τό δέ γνωστόν, καί τό μέν ἄρρητον τό δέ ρητόν· ἄγνωστός ἐστιν ὁ Θεός ἐκ τῶν κατ' αὐτόν, γνωστός δέ ἐκ τῶν περί αὐτόν φυσικῶν ἐνεργειῶν».

Ἔτσι διαφυλάσσεται καί ἡ ὑπερβατικότητα τοῦ Θεοῦ (ἡ ἑτερότητά Του) καί ἡ ἐγγύτητά Του. Ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ παραμένει πάνω καί πέρα ἀπό ἡμᾶς, ἀλλά οἱ ἐνέργειές Του κατέρχονται σέ ἡμᾶς. Εἶναι πολύ δυνατά τά λόγια αὐτά τοῦ Μεγάλου Βασιλείου: «Ἡμεῖς ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τόν Θεόν... Αἱ γάρ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρός ἡμᾶς καταβαίνουσιν».³

Γιά νά εἴμαστε σωστοί στήν ὀρθόδοξη πίστη μας καί γιά νά νοήσουμε τούς ἀγῶνες τῶν ἁγίων Πατέρων μας κατὰ τῶν αἱρετικῶν, πρέπει ἀπό τήν ἀρχή νά μάθουμε αὐτό τό βασικό δόγμα: Ὅτι στόν Θεό διακρίνουμε οὐσία καί ἐνέργεια. Πῶς ἐξηγεῖται αὐτό; Ἀκοῦστε, ἀγαπητοί μου:

3. Ἄς πάρουμε τό παράδειγμα τοῦ ἡλίου, γιά νά νοήσουμε τήν διάκριση αὐτῆς οὐσίας καί ἐνεργείας στόν Θεό. Ὁ ἥλιος ἔχει τό καυτό του σῶμα, μέ τό ὁποῖο δέν μποροῦμε καθόλου νά ἔρθουμε σέ ἐπαφή, γιατί θά μᾶς κατακάψει, θά μᾶς κάνει στάχτη. Αὐτό ἅς τό ποῦμε ὅτι εἶναι ἡ οὐσία τοῦ ἡλίου. Ἀλλά ὁ ἥλιος ἔχει καί «ἐνέργειες»: ἔχει τίς ἀκτῖνες του καί τήν θερμότητά του, στίς ὁποῖες μετέχουμε καί ἔχουμε φῶς καί θερμότητα. Ἔτσι, κατὰ τό παράδειγμα αὐτό τοῦ ἡλίου, λέμε ὅτι στόν Θεό ὑπάρχουν οὐσία καί ἐνέργειες· καί κατὰ μέν τήν οὐσία Του ὁ Θεός εἶναι ἀμέθεκτος, δέν μποροῦμε δηλαδή νά ἔρθουμε σέ ἐπαφή μαζί Του, κατὰ δέ τίς ἐνέργειές Του εἶναι μεθεκτός καί ἔχουμε κοινωνία μαζί Του.⁴

4. Ὁ Θεός μας, λοιπόν, ὄντας οὐσία καί ἐνέργειες, εἶναι καί ἄγνωστος καί γνω-

3. Ἐπιστολή 234,1. BEΠ 55,283.

4. Τό παράδειγμα εἶναι τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ: «Ὡς γάρ ὁ ἥλιος καί ἡ ἀκτίς καί ὅθεν ἡ ἀκτίς καλεῖται, καί ὁ μέν ἀπρόσιτος, ἡ δέ προσιτή ὡς ὑφειμένη καί οὐ δύο φῶτα οὐδέ δύο παρά τοῦτο ἥλιοι, οὕτω θεότης καί φύσις καί οὐ δύο θεότητές εἰσιν» (Β' 119). Καί ὁ ἴδιος πατήρ λέει ἄλλου: «Ἀμέθεκτος ἄρα καί μεθεκτός ὑπάρχει ὁ αὐτός Θεός, ἐκεῖνο μέν ὡς ὑπερούσιος, τοῦτο δέ ὡς οὐσιοποιόν ἔχων δύναμιν τε καί ἐνέργειαν παραδειγματικήν καί τελικήν τῶν πάντων» (Α' 677). Βλ. Μ. Φαράντου, *Η ΠΕΡΙ ΘΕΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ* σ. 532. — Ὁ Ἐπίσκοπος Κάλλιστος Γουέαρ στό ὑπέροχο βιβλίό του *Ὁ Ὀρθόδοξος δρόμος* μᾶς δίνει τήν ἐννοια τῶν θείων ἐνεργειῶν καί τῆς διάκρισής τους ἀπό τήν θεία οὐσία. Μᾶς λέγει:

«Ὁ Θεός «εἶναι ἔξω ἀπ' ὅλα τά πράγματα σύμφωνα μέ τήν οὐσία του», γράφει ὁ ἅγ. Ἀθανάσιος, «ἀλλά εἶναι μέσα σ' ὅλα τά πράγματα μέ τίς πράξεις τῆς δυνάμεώς του». «Γνωρίζουμε τήν οὐσία ἀπό τήν ἐνέργεια», βεβαιώνει ὁ ἅγ. Βασίλειος. «Κανείς δέν ἔχει δεῖ ποτέ τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλά πιστεύουμε στήν οὐσία γιατί παίρνουμε ἐμπειρία τῆς ἐνεργείας». Μέ τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ ἐννοεῖται ἡ ἑτερότητά του, μέ τίς ἐνέργειες, ἡ ἐγγύτητά του. Ἐπειδή ὁ Θεός εἶναι ἓνα μυστήριον πέρα ἀπό τή δική μας κατανόηση, ποτέ δέν θά μάθουμε τήν οὐσία του ἢ τήν ἐσώτερη ὑπαρξή του, οὔτε σ' αὐτή τή ζωή οὔτε στόν Μέλλοντα Αἰῶνα. Ἄν ξέραμε τή θεία οὐσία, αὐτό θά σήμαινε ὅτι θά ξέραμε τό Θεό μέ τόν ἴδιο τρόπο πού ἐκεῖνος γνωρίζει τόν ἑαυτό του· καί αὐτό δέν μποροῦμε νά τό κάνουμε ποτέ, ἀφοῦ αὐτός εἶναι ὁ Δημιουργός κι ἐμεῖς δημιουργήματα. Ἀλλά, ἐνῶ ἡ ἐσωτερική οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι γιά πάντα πέρα ἀπό τήν ἀντιληπτική μας ἱκανότητα, οἱ ἐνέργειές του, ἡ χάρη, ἡ ζωή καί ἡ δύναμη γεμίζουν ὅλο τό σύμπαν καί μᾶς εἶναι ἄμεσα προσιτές.

στός καί ἄρρητος καί ρητός καί κρυμμένος καί ἀποκαλυμμένος. Αὕτη τήν «διπλόη» τοῦ Θεοῦ τήν ἐκφράζουν πολύ ὥραϊα αὐτά τά δύο χωρία τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννου, πού φαίνονται ἀπό πρώτη ὄψη σάν ἀντιφατικά. Λέγει ὁ Εὐαγγελιστής: «Θεόν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (1,18)· ἀλλά ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶπε· «ὁ ἑωρακώς ἐμέ ἑώρακε τόν Πατέρα» (14,9). Πῶς ἐξηγεῖται αὕτη ἡ ἀντίθεση. Ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς: Κανείς δέν βλέπει τόν Θεό, ἀλλά βέβαια αὐτός πού βλέπει τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ πού σαρκώθηκε, δηλαδή τόν Ἰησοῦ Χριστό, αὐτός βλέπει καί τόν Θεό. Κανείς δέν μπορεῖ νά νοήσῃ τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ὅποιος κατορθώσῃ νά διεισδύσῃ στίς θεῖες ἐνέργειες, ὅπως ἐκδηλώνονται στό ἔργο τοῦ ἐναθροπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, αὐτός βλέπει τόν Θεό. Δέν εἶναι λοιπόν ἀντιφατικές οἱ ἐκφράσεις τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννη στά δύο παραπάνω χωρία, πού ἀναφέραμε. Εἶναι ἀπλῶς δηλωτικές τῆς διπλῆς ὀψεως τῆς θείας φύσεως.⁵

5. Λόγω τῆς «διπλόης» αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀκαταληψίας Του δηλαδή ἀπό τήν μιά μεριά καί τῆς προσέγγισής Του ἀπό τήν ἄλλη, ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἀφ' ἑνός μὲν ἱερό δέος καί θαυμασμό πρὸς τόν Θεό, ἀφ' ἑτέρου δέ ἀγάπη καί ἔλξη πρὸς Αὐτόν. Πραγματικά· ὅσο ὁ Θεός μένει ἀκατάληπτος, μᾶς προκαλεῖ ἱερό δέος· ὅσο ὁμῶς κατανοεῖται καί μᾶς ἔλκει πλησίον Του, μᾶς γεμίζει μέ ἀγάπη καί γλυκύτητα. Αὐτά τά δύο τά ἐκφράζει πολύ ὥραϊα αὐτός ὁ σύντομος

⁵ Ἡ οὐσία, ἐπομένως, δηλώνει τήν ἀπόλυτη ὑπερβατικότητα τοῦ Θεοῦ, οἱ ἐνέργειες τήν ἐγγύτητα καί τήν πανταχοῦ παρουσία. Ὅταν οἱ ὀρθόδοξοι μιλοῦν γιά τίς θεῖες ἐνέργειες, δέν ἐννοοῦν μ' αὐτό μιάν ἐκπόρευση ἀπ' τὸ Θεό, ἓνα “μεσάζοντα” μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου ἢ ἓνα “πράγμα” ἢ “δῶρο” πού παρέχει ὁ Θεός. Ἀντίθετα, οἱ ἐνέργειες εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός μέσα στή δραστηριότητά του καί τήν αὐτοαποκάλυψή του. Ὅταν ἓνας ἄνθρωπος ξέρεῖ ἢ μετέχει στίς θεῖες ἐνέργειες, αὐτός ἀληθινά ξέρεῖ ἢ μετέχει στὸν ἴδιο τὸ Θεό, ὅσο αὐτό εἶναι δυνατὸ γιὰ ἓνα δημιούργημα. Ἀλλά ὁ Θεός εἶναι Θεός κι ἐμεῖς εἴμαστε ἄνθρωποι· κι ἔτσι, ἐνῶ ἐκεῖνος μᾶς κατέχει, ἐμεῖς δέν μπορούμε νά τόν κατέχουμε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Ὅπως θά ἦταν λάθος νά θεωρήσουμε τίς ἐνέργειες σάν ἓνα “πράγμα” πού μᾶς παρέχει ὁ Θεός, ἔτσι θά ἦταν τὸ ἴδιο παραπλανητικὸ νά πάρουμε τίς ἐνέργειες ὡς ἓνα “μέρος” τοῦ Θεοῦ.

Ἡ θεότητα εἶναι ἀπλῆ καί ἀδιαίρετη καί δέν ἔχει μέρη. Ἡ οὐσία σημαίνει τὸν ὅλο Θεό ὅπως εἶναι στὸν ἑαυτό του· οἱ ἐνέργειες σημαίνουν τὸν ὅλο Θεό ὅπως εἶναι σέ δράση. Ὁ Θεός μέσα στήν ὁλότητά του εἶναι ἀπόλυτα παρὼν σέ κάθε μία ἀπὸ τίς θεῖες ἐνέργειές του. Ἐπομένως ἡ διάκριση οὐσία – ἐνέργειες εἶναι ἓνας τρόπος νά καθορίσουμε ταυτόχρονα ὅτι ὁ ὅλος Θεός εἶναι ἀπρόσιτος καί ὅτι ὁ ὅλος Θεός, ἐξωτερικεύοντας τήν ἀγάπη του, ἔχει γίνῃ προσιτὸς στὸν ἄνθρωπο» (Ὁρθόδοξος δρόμος, Ἐκδόσεις Ἐπτάλοφος, σ. 28.29. Γιά τὸ θέμα τί εἶναι οἱ θεῖες ἐνέργειες καί ποιά ἡ σχέση τους μέ τήν θεία οὐσία βλ. ἰδιαίτερα Μ. Φαράντου, *Ἡ ΠΕΡΙ ΘΕΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ*, σ. 429 ἑξ.

5. Βλ. Π. Χρήστου, *Τὸ Μυστήριον τοῦ Θεοῦ*, σ. 31.

λόγος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θεολόγου: Ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ, λέει, ἔχει δύο ὄψεις, «ἵνα τῷ ληπτῷ μὲν ἔλκη, τῷ δὲ ἀλήπτῳ θαυμάζεται».⁶

6. Ἡ διάκριση αὐτῆ τῆς οὐσίας καὶ ἐνέργειας στὸν Θεό, γιὰ τὴν ὁποία σᾶς μίλησα σήμερα, ἀγαπητοί μου χριστιανοί, εἶναι ἀναγκαία· γιατί, ἂν δὲν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ διάκριση καὶ ὁ Θεός εἶναι μόνο οὐσία, τότε ρωτᾶμε: Πῶς θεώνεται ὁ ἄνθρωπος; Γιατί αὐτός εἶναι ὁ σκοπός μας, τό νά θεωθοῦμε. Θεωνόμαστε μετέχοντας στήν οὐσία τοῦ Θεοῦ; Ἀλλά αὐτό εἶναι ἀδύνατο. Ἄν τό ποῦμε αὐτό, πέφτουμε στήν πλάνη τοῦ πανθεϊσμοῦ. Ὁ ἄνθρωπος, ἀγαπητοί μου, θεώνεται διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, μέ τίς ὁποῖες, ὅπως εἴπαμε, γνωρίζουμε τόν Θεό. Τὴν διάκριση αὐτῆς οὐσίας καὶ ἐνέργειας στὸν Θεό δὲν μπόρεσαν νά τὴν κάνουν διάφοροι αἵρετικοί, ὅπως ὁ Εὐνόμιος παλαιότερα καὶ ἀργότερα ὁ πολέμιος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ὁ δυτικός Βαρλαάμ.⁷

Αὐτός ὁ Βαρλαάμ δὲν παραδεχόταν ἄκτιστες ἐνέργειες στὸν Θεό, τίς δὲ διηγῆσαι περί ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον (θαύματα, θεογνωσίες, θεοπτίες) τίς θεωροῦσε ἀποκυήματα ἀρρωστημένης ἢ δαιμονιώδους φαντασίας ἢ σύμβολα πού «γίνονται καὶ ἀπογίνονται» («γινόμενά τε καὶ ἀπογινόμενα»), δηλαδή σύμβολα πού δηλώνουν κάτι τό παροδικό, ἀλλὰ τά ἴδια εἶναι «ἀνυπόστατα», ὅπως ἔλεγε. Τέλος πάντων, κατὰ τόν Βαρλαάμ, οἱ θεοπτίες τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἶναι φαινόμενα «κτιστά» καὶ «φαινομενικά». Πραγματικὴ θεοπτία κατὰ τόν αἵρετικό Βαρλαάμ δὲν ὑπάρχει.⁸ Ἔτσι ὁ Βαρλαάμ, μὴ παραδεχόμενος ἄκτιστες ἐνέργειες στὸν Θεό, κήρυττε τὴν ἀγνωσία τοῦ Θεοῦ.

7. Στὴν ἀποψη ὅμως τοῦ Βαρλαάμ, ὅτι ὁ Θεός δὲν ἔχει ἄκτιστες ἐνέργειες ἀντιτίθεται ὁ ἰδικός μας ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ ὁποῖος τοῦ λέγει ὅτι μᾶς εἰσάγει «Θεόν ἀνενέργητον», πού σημαίνει «Θεόν ἀνύπαρκτον». Ἄν ὁ Θεός δὲν ἔχει «μηδεμίαν δύναμιν ἢ ἐνέργειαν φυσικήν», τότε πῶς Αὐτός ἀποκαλύπτεται σέ ἡμᾶς καὶ πῶς ἐμεῖς γνωρίζουμε «ὥς ἔστι τις φύσις ἄκτιστος»;⁹

6. Λόγος 38,7. MPG 36,317C.

7. Ὁ Εὐνόμιος ταύτιζε τὴν θεία ἐνέργεια μέ τὴν θεία οὐσία καὶ ἔτσι ἔλεγε ὅτι μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά γνωρίσει τὴν θεία οὐσία.

8. Βλ. Μ. Φαράντου, *Ἡ περί Θεοῦ Ὁρθόδοξος Διδασκαλία* σ. 482 ἐξ. – π. Ρωμανίδου, *Ρωμαῖοι ἢ Ρωμηοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας* Τόμ. 1. σ. 120 ἐξ.

9. Βλ. Μ. Φαράντου, *Ἡ περί Θεοῦ Ὁρθόδοξος Διδασκαλία* σ. 505 (ὅπου καὶ οἱ παραπομπές τῶν παρατεθέντων χωρίων).

Παραθέτουμε ἐδῶ μιά ωραία περικοπὴ τοῦ καθηγητοῦ π. Ἰωάννου Ρωμανίδου ἀπὸ σχετικὴ μελέτη του περὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ μέ μιά γλυκύτατη περικοπὴ λόγου τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θεολόγου σχετικὴ μέ τό θέμα μας: «Ὁ Ὁρθόδοξος γνωρίζει ὅτι εἶδεν ἄκτιστον θεῖαν δόξαν καὶ βασιλείαν,

Όπως πρέπει νά τονίζουμε τήν ὑπερβατικότητα καί τό ἀκατάληπτο τοῦ Θεοῦ, ἔτσι πρέπει νά τονίζουμε καί τήν ἐγγύτητα τοῦ Θεοῦ σέ ἡμᾶς διὰ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν Του. Οἱ Δυτικοί πού κήρυξαν τόν Θεό ὡς οὐσία μόνο, χωρίς ἐνέργειες, σείονται ἀπό τά συνθήματα τῶν νέων τους, «πέθανε ὁ Θεός»!... Ὡραῖα τά εἶπε λοιπόν, ὅπως εἶδαμε, ὁ ἅγιός μας Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς στόν δάσκαλο τῶν Δυτικῶν Βαρλαάμ: «Θεός ἀνενέργητος» (χωρίς, δηλαδή, θεῖες ἐνέργειες), σημαίνει «Θεός ἀνύπαρκτος»!

Στόν κουρασμένο καί ἀπογοητευμένο ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας, ἀδελφοί μου χριστιανοί, πρέπει ἰδιαίτερα νά τονίζουμε ὅτι ὁ Θεός εἶναι πολύ κοντά μας μέ τίς θεῖες Του ἐνέργειες.

ἀλλ' οὐχί ἄκτιστον θεῖαν οὐσίαν καί ἐκ τῆς ἐμπειρίας ταύτης γνωρίζει ὅτι διακρίνεται πνευματικῶς ἀν καί ἀδιαστάτως ἡ θεία ἐνέργεια τῆς θείας οὐσίας καί δέχεται ὡς μυστήριον τήν διάκρισιν καί τήν χαρακτηρίζει ὡς ἀκατάληπτον. Οὕτω βλέπομεν τόν Ἅγιον Γρηγόριον τόν Θεολόγον νά ἀφορμᾶται ἐκ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐμπειρίας τῆς θεοπτίας, ἵνα θεμελιώσῃ ἐναντίον τῶν Εὐνομιανῶν τήν διάκρισιν μεταξύ τῆς γνωστῆς εἰς τήν Ἁγίαν Τριάδα θείας οὐσίας καί τῆς θείας μεγαλειότητος καί μεγαλοπρεπείας τῆς εἰς ἡμᾶς φθανούσης. «Τί τοῦτο ἔπαθον, ὦ φίλοι καί μύσται καί τῆς ἀληθείας συναρασταί; Ἔτρεχον μέν, ὡς Θεόν καταληψόμενος καί οὕτως ἀνῆλθον ἐπὶ τό ὄρος καί τήν νεφέλην διέσχον, εἶσω γενόμενος ἀπό τῆς ὕλης καί τῶν ὕλικῶν καί εἰς ἐμαυτόν, ὡς οἶόν τε, συστραφεῖς. Ἐπεὶ δέ προσέβλεψα, μόλις εἶδον Θεοῦ τά ὀπίσθια· καί τοῦτο τῇ πέτρᾳ σκεπασθείς, τῷ σαρκωθέντι δι' ἡμᾶς Λόγῳ. Καί μικρόν διαχύψας, οὐ τήν πρώτην τε καί ἀκήρατον φύσιν καί ἑαυτῇ, λέγω δὴ τῇ Τριάδι, γινωσκομένην καί ὅση τοῦ πρώτου καταπετάσματος εἶσω μένει καί ὑπὸ τῶν χερουβὶμ συγκαλεῦπτεται, ἀλλ' ὅση τελευταία καί εἰς ἡμᾶς φθάνουσα. Ἡ δέ ἐστίν, ὅσα ἐμέ γινώσκειν, ἡ ἐν τοῖς κτίσμασι καί τοῖς ὑπ' αὐτοῦ προβεβλημένοις καί δι-οικουμένοις μεγαλειότης ἡ, ὡς ὁ θεῖος Δαβὶδ ὀνομάζει, μεγαλοπρέπεια. Ταῦτα γάρ Θεοῦ τά ὀπίσθια, ὅσα μετ' ἐκεῖνον ἐκεῖνου γνωρίσματα...» (Θεολογικός Λόγος Β', 3). (Ρωμαῖοι ἢ Ρωμηοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας Τόμ. 1 σ. 122-123).

ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ
(Σειρά Κήρυγμάτων)

Δημητσάνα - Μεγαλόπολη, Κυριακή 12 Σεπτεμβρίου 2010

13. ΔΙΩΧΤΕ ΤΟΝ ΒΑΡΛΑΑΜ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΑΣ!

1. Στο προηγούμενο κήρυγμά μας, αδελφοί χριστιανοί, όμιλοῦντες γιά τήν διάκριση οὐσίας καί ἐνέργειας στόν Θεό, εἶπαμε γιά τόν αἰρετικό Βαρλαάμ, πού ἐρχόμενος ἀπό τήν Δύση δέν ἔκανε ὡς καθολικός πού ἦταν τήν διάκριση αὐτή. Ἐπειδή δέ τό πνεῦμα τοῦ Βαρλαάμ ἔχει ἐπηρεάσει τόν χῶρο μας, θά ἤθελα στό σημερινό μου κήρυγμα νά σᾶς μιλήσω γιά τόν Δυτικό αὐτόν Βαρλαάμ καί τήν αἵρεσή του καί νά σᾶς πῶ τελικά, «διώχτε τόν Βαρλαάμ ἀπό τόν τόπο μας»! Ἄς πάει στήν Δύση, ἀπ' ὅπου ἦρθε, στούς παπικούς καί τούς προτεστάντες.

Ὁ Βαρλαάμ, ἀγαπητοί μου, ἦρθε στό Βυζάντιο τό 1326. Γιά νά καταλάβουμε τήν μεγάλη αἵρεση αὐτοῦ τοῦ ξενόφερτου πρέπει νά ἔχουμε ὑπ' ὄψιν τά ἐξῆς:

Ὁ σκοπός τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως γνωρίζουμε, εἶναι νά βρεῖ τόν Θεό καί νά ἐνωθεῖ μαζί Του. Θέωση τό λέμε αὐτό. Ἀλλά θά ρωτήσει κανείς: Εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νά ἐνωθεῖ μέ τόν Θεό; Ναι, ἀδελφοί μου, εἶναι δυνατόν, γιατί ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ἐνώθηκε μέ τήν ἀνθρώπινη φύση, ἀφοῦ σαρκώθηκε καί ἐγίνε ἀνθρωπος. Ἀλλά ξαναρωτᾶμε: Πῶς θά ἐνωθεῖ ὁ ἄνθρωπος μέ τόν Θεό; Μέ τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ; Ὁχι, γιατί αὐτό εἶναι ἀδύνατο, ὅπως ἀδύνατο εἶναι νά ἐνωθοῦμε μέ τήν οὐσία τοῦ ἡλίου, μέ τήν λάβα του. Ἀλλά, ἐνῶ εἶναι ἀδύνατο νά ἐνωθοῦμε μέ τήν οὐσία τοῦ ἡλίου, ἀπολαμβάνουμε ὅμως τόν ἥλιο στίς ἐνέργειές του, τό φῶς του καί τήν θερμότητά του. Ἔτσι καί ὁ Θεός, λέγαμε στό προηγούμενο κήρυγμά μας: Δέν ἔχει μόνο θεία οὐσία ὁ Θεός, ἀλλά ἔχει καί θεῖες ἐνέργειες. Καί τήν ἐνωσή μας, λοιπόν, μέ τόν Θεό, γιά τήν ὁποία εἴμαστε πλασμένοι, τήν πετυχαίνουμε μέ τίς θεῖες αὐτές ἐνέργειες. Καί ἀφοῦ ὁ Θεός εἶναι ἄκτιστος, δηλαδή, δέν κτίστηκε, δέν δημιουργήθηκε ἀπό κανέναν, ἄκτιστες εἶναι καί οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ· γι' αὐτό καί οἱ θεῖες αὐτές ἐνέργειες λέγονται «φυσικές» ἐνέργειες, γιατί τό φυσικό τοῦ Θεοῦ εἶναι τό ἄκτιστο. Μέ τήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ἐγίνε ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου. Καί σ' αὐτές τίς ἄκτιστες ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ μετέχουν οἱ καθαροί στήν καρδιά καί βλέπουν τόν Θεό καί θεώνονται, ὅπως τό εἶπε ὁ Χριστός: «Μακάριοι οἱ καθαροί τῇ καρδίᾳ ὅτι αὐτοί τόν Θεόν ὁψονται» (Ματθ. 5,8).

2. Ὁ αἰρετικός Βαρλαάμ ἔλεγε γιά τόν Θεό ὅτι εἶναι οὐσία μόνο. Φοβόταν νά

πει̃ ὅτι ὁ Θεός ἔχει ἐνέργειες, γιατί νόμιζε ὅτι πέφτει στήν διθεΐα, σέ ἓνα Θεό, δηλαδή, μέ οὐσία καί ἓνα Θεό μέ ἐνέργειες. Ὅ,τι ἀνήκει στόν Θεό, ἔλεγε ὁ Βαρλαάμ, ταυτίζεται μόνο μέ τήν θεία οὐσία. Ὅ,τι διακρίνεται ἀπό τήν θεία οὐσία εἶναι κτιστό, ποτέ ἄκτιστο.

Ἀλλά, ἀκοῦστε τώρα νά δεῖτε σέ τί μεγάλο λάθος πέφτουμε μέ τήν θεωρία αὐτή τοῦ Βαρλαάμ: Ἄν ὁ Θεός εἶναι οὐσία μόνο καί ἀφοῦ μέ τήν θεία οὐσία δέν μπορούμε ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι νά ἐπικοινωνήσουμε καθόλου, ἄρα δέν μπορούμε νά ἔχουμε καμμιά σχέση μέ τόν Θεό. Ἔτσι, ὁ Θεός τοῦ Βαρλαάμ εἶναι «ἀμέθεκτος», εἶναι, δηλαδή, Θεός μέ τόν ὁποῖο δέν μπορούμε νά ἔχουμε σχέση μαζί του· καί – ὅπως τό λέει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμάς – πρέπει, λοιπόν, νά ζητήσουμε ἓναν ἄλλο Θεό, «μεθεκτό», ὥστε νά μπορούμε νά ἔχουμε σχέση μαζί Του καί νά θεωθοῦμε. Καί ἄν, πάλι, ὁ Θεός εἶναι οὐσία μόνο, ὅπως τό ἔλεγε ὁ Βαρλαάμ, πῶς ἔγινε ὁ κόσμος; Ἀπό τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ; Ἀλλά αὐτό λέγεται πανθεϊσμός, ὅτι, δηλαδή, τά κτίσματα ἔχουν μέσα τους τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ δημιουργήθηκαν ἀπ' αὐτήν. Καί ἄν, ξαναλέμε, ὁ Θεός εἶναι οὐσία μόνο, καί ἀφοῦ, πραγματικά, κατά τήν οὐσία δέν μπορεῖ νά δεῖ κανεῖς τόν Θεό (βλ. Ἰωάν. 1,18), αὐτά πού διαβάζουμε στήν Ἀγία Γραφή καί τά ἱερά μας Συναξάρια, ὅτι οἱ ἅγιοι βλέπουν τό Θεό, εἶναι ψέματα αὐτές οἱ θεοπτίες; Ναί, γιά τόν Βαρλαάμ, πού δέν πίστευε ἄκτιστες ἐνέργειες στόν Θεό, οἱ θεοπτίες τῶν ἁγίων καί αὐτό τό Φῶς, πού περιάστραψε τούς Ἀποστόλους στό Θαβώρ, εἶναι – ὅπως τά λέει – «φαντάσματα», «αἰνίγματα», «σύμβολα», «κάτι», τέλος πάντων, πού θέλει νά μᾶς πεῖ ὁ Θεός, ἀλλά δέν εἶναι Αὐτό τό θεῖο. Ὁ ὀρθολογιστής Βαρλαάμ βρίζει τά Συναξάρια μας καί λέει ὅτι οἱ διηγήσεις των περί ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ στόν κόσμο εἶναι ἀποκυήματα ἁρρωστημένης ἢ δαιμονιώδους φαντασίας, εἶναι σύμβολα πού γίνονται καί ἀπογίνονται («γινόμενά τε καί ἀπογινόμενα», ὅπως τά ἔλεγε).

3. Γιά νά εἴμαστε πιό ἀκριβεῖς, λέγουμε ὅτι ὁ Βαρλαάμ παραδεχόταν ἐνέργειες στόν Θεό, ἀλλά τίς δεχόταν κτιστές ἐνέργειες καί ὄχι ἄκτιστες. Ὅχι, λέγουμε ἐμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι. Οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄκτιστες, γιατί δέν μπορεῖ νά μᾶς θεώσῃ τό κτιστό. Γι' αὐτό καί ἡ Ἐκκλησία μας πολέμησε τούς ἁρειανούς, πού ἔλεγαν κτίσμα τόν Χριστό μας· καί πολέμησε καί τούς πνευματομάχους, πού δέχονταν καί αὐτοί ὡς κτίσμα τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ὅχι, ξαναλέμε, δέν μπορούμε νά θεωθοῦμε μέ τά κτίσματα, ἀλλά μέ τό ἄκτιστο. Θά θεωθοῦμε ἐνούμενοι μέ τόν Χριστό διά τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀλλά ἄν ὁ Χριστός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κτίσματα δέν μπορούμε νά θεωθοῦμε μέ τήν ἔνωσή μας μέ κτίσματα.

Ἀλλά, ὅταν ὁ Βαρλαάμ ἔλεγε ὅτι οἱ θεῖες ἐνέργειες εἶναι κτιστές, ἐννοοῦσε τό

ἐξῆς περίεργο: Ὡς θεῖες ἐνέργειες ἐννοοῦσε τίς δυνάμεις καί τίς ἐνέργειες πού μέ τήν δημιουργία ὁ Θεός ἔχει «ἐγκτίσει» στήν φύση τῶν ὄντων. Ἔτσι, κατά τόν Βαρλαάμ, ὁ Θεός μετά τήν δημιουργία δέν χρειάζεται νά ἐνεργεῖ πιά στόν κόσμο, γιατί στήν φύση τῶν ὄντων ἔχει «ἐγκτίσει» ἐνέργειες καί μόνος του πιά ὁ κόσμος μπορεῖ νά ζεῖ καί νά κινεῖται πρός τόν σκοπό του. Αὐτές οἱ ἐνέργειες καί δυνάμεις πού εἶναι «κτισμένες» στά ὄντα, αὐτές – ἔλεγε ὁ Βαρλαάμ – εἶναι τά «δῶρα» καί ἡ «χάρις» τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτό καί δίδασκε ὅτι «κτιστή ἡ θεουργός χάρις τοῦ Θεοῦ». Ἔτσι, κατά τόν Βαρλαάμ, ὁ ἄνθρωπος δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τόν Θεό, ἀλλά πρέπει νά ἀξιοποιήσῃ τήν δύναμη πού τοῦ «ἐκτίσει» ὁ Θεός κατά τήν δημιουργία καί μόνος του, λοιπόν, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά πετύχει τόν σκοπό του. Ἀπό τήν πλάνη αὕτη τοῦ Βαρλαάμ ἐπηρεάστηκε ἡ Δύση πού ἀπεμάκρυνε τόν Θεό ἀπό τόν κόσμο καί τόνισε πολύ τήν δύναμη τοῦ ἀνθρώπου, κήρυξε τόν περὶ φημο «Οὐμανισμό» καί ἀνέπτυξε ἕναν πολιτισμό ἄνευ Θεοῦ. Καί ἀπό αὕτη τήν πλάνη τοῦ Βαρλαάμ ἐπηρεάστηκαν, πάλι, καί τά πολιτικά συστήματα τῆς Δύσεως, πού δέν ἔχουν Θεό μέσα τους.

4. Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ (θεογνωσία) κατά τόν Βαρλαάμ εἶναι νά σπουδάσουμε τήν φύση τῶν ὄντων, νά γνωρίσουμε, δηλαδή, αὐτές τίς «κτιστές» ἐνέργειες, πού ἔθεσε ὁ Θεός στά δημιουργήματα. Στροφή, λοιπόν, στήν ἐπιστήμη, λέγει ὁ Βαρλαάμ, στροφή στήν ἐρευνα τῆς κτίσεως· γι' αὐτό καί ἡ Δύση τόνισε πολύ τήν σπουδή τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἔτσι ὁ Βαρλαάμ ἀποστρεφόταν τόν ἡσυχασμό τῶν Μοναχῶν, τήν «ἀπάθεια» τῶν ἡσυχαστῶν καί ἀντί γι' αὐτά κήρυττε τήν δράση καί τήν σπουδή τῶν ὄντων τῆς κτίσεως, πράγματα πού τά θεωροῦσε ἀπολύτως ἀναγκαῖα γιά τήν τελειότητα. Ἀλλά, ἐνῶ ὁ Βαρλαάμ κήρυττε τήν δράση, ἤθελε, ἀντίθετα, τήν νέκρωση τοῦ «παθητικοῦ» τῆς ψυχῆς. Ἦθελε, δηλαδή, νά νεκρωθοῦν τά συναισθήματα τῆς καρδιάς τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί – ἔλεγε – ἂν νεκρωθοῦν τά συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου, ἂν ὁ ἄνθρωπος δέν ἔχει πλούσιο συναισθηματικό κόσμο, τότε ἀναπτύσσει πιο πολύ τήν λογική του καί ἔτσι θά ἐργάζεται πιο ἀποδοτικά στήν ἐπιστήμη, πράγμα πού, κατά τόν Βαρλαάμ, ἀποτελεῖ τήν τελειότητα!...

5. Ἡ διδασκαλία τοῦ Βαρλαάμ εἶναι ἐπικίνδυνη αἵρεση. Ἐπικίνδυνη καί γιά τήν πνευματική μας, ἀλλά καί γιά τήν κοινωνική μας ζωή. Δυστυχῶς ὅμως πολλές ἐκδηλώσεις τοῦ πνευματικοῦ μας βίου εἶναι ποτισμένες μέ βαρλααμισμό. Ἀναφέρω μερικές: 1) Ἡ περιφρόνηση τοῦ ἡσυχασμοῦ καί ὁ τονισμός μιᾶς ἱεραποστολῆς ὡς «δράσης», μέ κρότο καί τονισμό τῶν δραστηριοτήτων μας εἶναι βαρλααμισμός· 2) ἡ ἐννοια τοῦ Θεοῦ ὡς «μιᾶς ἀνώτερης δυνάμεως», πέρα καί μακριά ἀπό ἡμᾶς, καί μιά καταθλιπτική φοβία γύρω ἀπό αὐτήν τήν «ἀνώτερη

δύναμη» εἶναι βαρλααμισμός· 3) οἱ ἀπιστίες τῶν «μορφωμένων» χριστιανῶν μας
στὶς διηγήσεις τῶν ἱερῶν Συναξαρίων μας γιὰ θαύματα καὶ θεοπτίες τῶν ἁγίων
εἶναι βαρλααμισμός· 4) ἡ στροφή τῶν νέων παιδιῶν πρὸς τίς ἔξω, τίς φυσικές
ἐπιστῆμες, καὶ ἡ περιφρόνησή τους πρὸς τὴν σοφία τῶν ἁγίων Πατέρων μας
εἶναι βαρλααμισμός· 5) ἡ σκληρότητα πολλῶν στον πόνο τῶν πασχόντων καὶ ἡ
μονόπλευρη καλλιέργεια τῆς λογικῆς μόνο καὶ ὄχι τῆς καρδιάς, τοῦ συναισθη-
ματικοῦ, δηλαδή, κόσμου τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἄλλες καὶ ἄλλες πολλές θεωρίες
καὶ ἐκδηλώσεις στὸν χῶρο μας, εἶναι βαρλααμισμοί.

Συμπέρασμα: Πόλεμος κατὰ τοῦ Βαρλαάμ καὶ τῶν κατὰ πνεῦμα συγγενῶν
του!

Διῶχτε τὸν Βαρλαάμ ἀπὸ τὸν τόπο μας!

Με πολλές εὐχές

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας

ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ
(Σειρά Κήρυγμάτων)

Δημητσάνα - Μεγαλόπολη, Κυριακή 19 Σεπτεμβρίου 2010

14. Η ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ Η ΘΕΩΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

1. Σᾶς μίλησα, ἀγαπητοί μου χριστιανοί, μέχρι τώρα γιά τήν γνώση τοῦ Θεοῦ ἀπό τόν ἄνθρωπο. Ἀλλά θέλω νά σᾶς πῶ στό σημερινό μου κήρυγμα ὅτι, κατὰ τήν Ἐκκλησία μας, γνώση τοῦ Θεοῦ ἀπό τόν ἄνθρωπο δέν σημαίνει καμμιά θεολογική - ἐπιστημονική γνώση τοῦ Θεοῦ, ἀλλά σημαίνει ἔνωση τοῦ Θεοῦ μέ τόν ἄνθρωπο. Ναί! Τό ρῆμα «γνωρίζω» στήν Ἀγία Γραφή σημαίνει βαθύτερα «ἐνώνομαι». Γι' αὐτό καί τήν ἔνωση τοῦ ἀνδρογύνου ἡ Ἀγία Γραφή τήν λέει μέ τό ρῆμα «γνωρίζω» (βλ. Γεν. 4,1). Βαθύτερα λοιπόν ἡ «γνώση» τοῦ Θεοῦ ἀπό μᾶς τούς ἀνθρώπους σημαίνει τήν ἔνωσή μας μαζί Του.

2. Ἀλλά εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νά ἐνωθεῖ μέ τόν Θεό; Ναί, εἶναι δυνατόν, γιατί σέ προηγούμενο κήρυγμά μας εἴπαμε ὅτι ὁ Θεός δέν ἔχει μόνο οὐσία, ἀλλά ἔχει καί ἐνέργειες. Κατά τήν οὐσία δέν εἶναι δυνατόν βέβαια ὁ ἄνθρωπος νά ἐνωθεῖ μέ τόν Θεό. Κατά τήν οὐσία Του ὁ Θεός εἶναι «ἀμέθεκτος», λένε οἱ θεολόγοι μας. Δέν μπορεῖ δηλαδή ὁ Θεός νά ἐνωθεῖ μαζί μας. Κατά τίς ἄκτιστες ὁμως ἐνέργειες, λένε πάλι οἱ θεολόγοι μας, ὁ Θεός εἶναι «μεθεκτός». Καί ὁ ἄνθρωπος λοιπόν μπορεῖ νά ἔρθει σέ κοινωνία μέ τόν Θεό καί νά ἐνωθεῖ μαζί Του.

Τό ὅτι, ἀγαπητοί μου, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά ἐνωθεῖ μέ τόν Θεό τό δηλώνει καθαρά ἡ σάρκωση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐνανθρώπησή Του. Στό Πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ βλέπουμε ἐνωμένες τήν θεία καί τήν ἀνθρώπινη φύση. Καί ὅπως στήν εὐλογημένη Κοιλία τῆς Θεοτόκου ἐνώθηκαν καί οἱ δύο φύσεις, θεία καί ἀνθρώπινη, ἔτσι καί στήν Κοιλία τῆς Θεοτόκου Ἐκκλησίας, πού εἶναι ὁ Ναός, ἐμεῖς, ἡ ἀνθρώπινη φύση, ἐωνόμαστε μέ τήν θεία φύση, διά τῶν ἁγίων Μυστηρίων καί θεωνόμαστε. Τήν Κοιλία τῆς Παναγίας μας οἱ ἅγιοι Πατέρες τήν ὀνομάζουν «ἐργαστήριον ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων», ἀκριβῶς γιατί σ' αὐτήν ἐνώθηκε ἡ θεία μέ τήν ἀνθρώπινη φύση. Τό ἴδιο εἶναι καί ἡ Ἐκκλησία. Θυμᾶστε πού σᾶς ἔλεγα σέ κάποιο κήρυγμά μου πῶς ὅ,τι λέγεται γιά τήν Παναγία, λέγεται καί γιά τήν Ἐκκλησία;

3. Ἡ ἔνωσή μας λοιπόν μέ τόν Θεό, ἀδελφοί χριστιανοί, θά γίνει ὅχι μέ τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλά διά τῶν ἀκτίστων θείων Του ἐνεργειῶν. Ἐχει δέ ἡ ἔνωση

αὐτὴ σπουδαῖα ἐπακόλουθα καὶ μάλιστα ἔχει μιά τέλεια περιχώρηση: (α) Ὁ ἅγιος ἄνθρωπος, τρόπον τινά, μέ τίς ἄκτιστες ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ γίνεται ὅ,τι εἶναι καὶ ὁ Θεός. Ἔτσι ὁ ἅγιος ἄνθρωπος, ἂν καὶ κτιστός κατὰ τὴν φύση του, ὅμως μέ τὴν ἐνοίκηση τοῦ Θεοῦ μέσα του, «ἄκτιστος γίνεται τῇ χάριτι» λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς. Ἔτσι πάλι ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν ἴδιο Πατέρα «ἄναρχος γίνεται ...ζῶν θεῖαν καὶ αἰῶδιον ζωὴν» καὶ ἀθάνατος καὶ θεός γίνεται κατὰ χάριν¹.

(β) Ὁ ἄνθρωπος στήν κατάσταση αὐτὴ τῆς τέλει γνῶσης τοῦ Θεοῦ, στήν ἔνωση δηλαδή μαζί Του, βλέπει, «ὁρᾷ» τὸν Θεό. Οἱ ἅγιοι ἔχουν θεοπτία. Βλέπουν τὸν Θεό καὶ μέ τὰ σωματικά τους μάτια. Πῶς συμβαίνει αὐτό; Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τό ἐξηγεῖ αὐτό πολύ ἀπλᾶ: Ἀφοῦ οἱ ἅγιοι ἔχουν τὴν Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ Θεός, πού εἶναι Φῶς, καθιστᾷ καὶ τοὺς μετόχους Του «φωτοειδεῖς». Καὶ λοιπὸν τό ὅμοιο βλέπει τό ὅμοιο! «Πῶς οὐ τῷ ὁμοίῳ τό ὅμοιον θεάσεται;».² Ὁ πατριάρχης Ἰακώβ, λέει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ὅτι εἶδε τό Πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ σώθηκε (Γεν. 32,30)! Ὁ Χριστός εἶπε ὅτι ὅσοι ἔχουν καθαρὴ τὴν καρδιά ἀπό τὰ πάθη θά δοῦν τὸν Θεό: «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεόν ὁφονται» (Ματθ. 5,8)· καὶ ὅτι σέ ὅποιον τηρεῖ τίς ἐντολές Του θά ἐμφανίσει τὸν ἑαυτό Του σ' αὐτόν καὶ ὁ Ἰδιος καὶ ὁ Πατέρας Του θά κατοικήσουν καὶ θά παραμείνουν μέσα του (Ἰωάν. 14,21-22)!

4. Ὅπως φάνηκε ἀπό τὰ παραπάνω, προϋπόθεση γιὰ τὴν θέα τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὴν ἔνωση μαζί Του, πού τό εἶπαμε τέλεια γνῶση τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ κάθαρση τῆς καρδιάς μας ἀπό τὰ πάθη· γιατί λέει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, μαζί μέ ὅλους τοὺς ἁγίους πατέρες, ὅτι εἶναι ἀδύνατον γιὰ τὸν Θεό νά ἐνωθεῖ μέ ἀκάθαρο: «Ἐν γάρ τοῦτο μόνον Θεῷ ἀδύνατον, συνελθεῖν ἀκαθάρτῳ πρὶν καθαρθῆναι πρὸς ἔνωσιν».³ Ὡστε, ὅσο καθαρώτερος εἶναι ὁ πιστός, τόσο καὶ περισσότερο γνωρίζει τὸν Θεό. Καὶ ἂν ἐπιθυμοῦμε νά γνωρίσουμε τὸν Θεό, πρέπει νά καταφεύγουμε στοὺς ἁγίους.

5. Σύμφωνα μέ ὅλα τὰ παραπάνω ἡ «γνῶση τοῦ Θεοῦ», θέμα πού μελετᾷμε, δέν εἶναι ἡ θεωρητικὴ γνῶση, ἀλλὰ εἶναι ἕνας ἀγώνας νά ἐνωθοῦμε μαζί Του, νά πετύχουμε τὴν θέωση. Μέ αὐτὴ τὴν ἔννοια ζητάει ἀπό παλαιὰ τὴν «γνῶση τοῦ Θεοῦ» ὁ προφήτης Ὡσηέ καὶ ὁ μετὰ ἀπὸ αὐτόν προφήτης Ἡσαΐας. Ὁ προφήτης Ὡσηέ συνέλαβε τὸν Θεό ὡς ἀγάπη· τὸν κάλεσαν μάλιστα γι' αὐτό «Ἰωάννη τῆς

1. Βλ. καὶ ἄλλα χωρία μέ παραπομπές τους στό βιβλίο τοῦ Μ. Φαράντου, *Ἡ περί Θεοῦ Ὁρθόδοξος Διδασκαλία* σ. 538.

2. Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς Α', 565.

3. Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς, στήν ὁμιλία του στὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.

Παλαιᾶς Διαθήκης». Ἡ ἔννοια αὐτή στόν προφήτη περί τοῦ Θεοῦ ὡς ἀγάπη ἔδωσε καί σ' αὐτόν τήν δύναμη νά μιλήσει βαθύτερα γιά τήν γνώση τοῦ Θεοῦ. «Γνώση τοῦ Θεοῦ» κατά τόν Ὡσηέ⁴ σημαίνει τήν πεποίθηση, τήν ἀφοσίωση ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπου σ' Αὐτόν, τήν ἔνωση μαζί Του (βλ. Ὡσηέ 2,2).⁵

Ἄς ἀγωνιζόμαστε, ἀδελφοί, μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ μας, νά καθαρίσουμε τήν καρδιά ἀπό τά ἁμαρτωλά μας πάθη, γιά νά γνωρίσουμε καλύτερα τόν Θεό μας καί νά ἐνωθοῦμε μαζί Του. ΘΕΩΣΗ τό λέμε αὐτό.

Μέ πολλές εὐχές
† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας

4. Ἑβρ. «ντά ᾠθ»

5. Γι' αὐτή τήν ἔννοια τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ κατά τόν Ὡσηέ, βοήθησε πάλι ἕνα οἰκογενειακό ἐπεισόδιο τοῦ προφήτη, στό ὁποῖο βίωσε ὅτι ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό εἶναι πολύ στενή, ὅπως καί ἡ σχέση τοῦ ἀνδρα καί τῆς γυναίκας στόν γάμο. Τό οἰκογενειακό ἐπεισόδιο τοῦ Ὡσηέ εἶναι τό ἑξῆς: Ὁ προφήτης ἔλαβε ὡς σύζυγό του μία γυναίκα, τήν Γόμερ. Καλή στήν ἀρχή ἡ γυναίκα αὐτή, ἔγινε κατόπιν ἐρωμένη ἄλλου ἀνδρα καί γι' αὐτό ὁ προφήτης τήν ἀπομάκρυνε ἀπό τόν οἶκο του γιά παιδαγωγικό λόγο. Ἐπειδή ὅμως ὁ Ὡσηέ ἀγαποῦσε τήν Γόμερ, τήν γυναίκα του, γι' αὐτό καί τήν προσέλαβε πάλι στόν οἶκο του καί τήν ἔκλεισε σ' αὐτόν μέ τήν ἐλπίδα τῆς βελτίωσής της (κεφ. 3). Μετά ἀπό αὐτό, ὅπως φαίνεται ἀπό τήν περικοπή 2,16-25 (πού ἀρχικά ἀκολουθοῦσε τό 3ο κεφάλαιο, κατά τό ὁποῖο ὁ Ὡσηέ προσέλαβε τήν γυναίκα στόν οἶκο του), ἀποκαταστάθηκε ἡ ὁμαλή σχέση τοῦ ἀνδρὸς γυναικός. Στό προσωπικό αὐτό γεγονός τῆς ζωῆς του ὁ προφήτης εἶδε τήν εἰκόνα τῆς σχέσης τοῦ λαοῦ μέ τόν Θεό: Ὅπως αὐτό ἀπ' ὅλες τίς γυναῖκες ἔλαβε μία, τήν Γόμερ, μέ τήν ὁποία συνῆψε διαθήκη γάμου, ἔτσι καί ὁ Θεός ἀπ' ὅλα τά ἔθνη ἐξελέξε ἕνα, τόν Ἰσραήλ, μέ τό ὁποῖο ἔκανε διαθήκη στό ὄρος Σινᾶ. Καί ὅπως ἡ Γόμερ ἦταν πιστή στήν ἀρχή, ἔτσι καί ὁ Ἰσραήλ στήν ἀρχή ἦταν πιστός στόν Γιαχβέ, τόν Θεό του. Ἀλλά ὅπως ἡ Γόμερ ξέφυγε ἀπό τόν νόμιμο σύζυγό της καί ἔγινε ἐρωμένη ἄλλου ἀνδρα, ἔτσι καί ὁ Ἰσραήλ ἐρωτοτρόπησε ἀργότερα μέ ἄλλους θεούς καί λησμόνησε τόν Θεό του, τόν μόνο ἀληθινό. Καί ὅπως ὁ Ὡσηέ γιά παιδαγωγικό λόγο ἀπομάκρυνε ἀπό τόν οἶκο του τήν μοιχαλίδα γυναίκα του, ἔτσι καί ὁ Θεός θά τιμωρήσει παιδαγωγικά τόν λαό Του, θά τόν διώξει ἀπό τήν γῆ τῶν πατέρων του (ἐδῶ προφητεύεται ἡ αἰχμαλωσία καί ὑποδούλωση σέ ξένα ἔθνη). Ἀλλά ὅπως ὁ Ὡσηέ προσέλαβε πάλι τήν ἐκδιωχθεῖσα γυναίκα του, ἔτσι ὁ Θεός θά ἐπαναφέρει ἀπό τήν αἰχμαλωσία τόν ἐναπομείναντα λαό του καί θά ἔχει τήν πρώτη κοινωνία μαζί του.

Τό προσωπικό του αὐτό ἐπεισόδιο ὁ Ὡσηέ εἶδε, ὡς προφήτης, θεολογικά καί ἔδωσε σ' αὐτό μιᾶ ἐρμηνεία τῆς ἰσραηλιτικῆς ἱστορίας, βοηθήθηκε δέ περισσότερο ἀπό τό ἐπεισόδιο αὐτό νά βιώσει τόν Θεό ὡς ἀγάπη καί νά κατανοήσει τήν στενή σχέση του μέ τόν λαό Του, αὐτό δηλαδή πού λέμε «γνώση Θεοῦ». (βλ. Β. ΒΕΛΛΑ, *ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ Π.Δ.* Τόμ Α', σ. 171 ἑξ. καί ὑπόμνημά μας στό βιβλίό τοῦ προφήτη Ὡσηέ).

ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ
(Σειρά Κηρυγμάτων)

Δημητσάνα - Μεγαλόπολη, Κυριακή 26 Σεπτεμβρίου 2010

15. ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ*

1. Όπως είπαμε μέχρι τώρα, αδελφοί χριστιανοί, ο Θεός είναι άγνωστος κατά τήν ουσία Του, αλλά είναι γνωστός με τις ενέργειές Του. Καί όχι μόνο γνωστός, αλλά και μᾶς δίνει τήν δυνατότητα νά ἐνωθοῦμε μαζί Του. Αυτό μᾶς δίνει τήν εὐχέρεια νά δίνουμε ὀνομασίες στόν Θεό εἴτε μέ θετικές εἴτε μέ ἀρνητικές ἐκφράσεις. «Καταφατική θεολογία» τό λέμε αὐτό είπαμε. Αὐτές ὅμως οἱ ὀνοματοδοσίες πού δίνουμε στόν Θεό δέν ἀναφέρονται στήν οὐσία Του. Εἶναι δικές μας ἐμπειρίες, πού μᾶς παρέχονται ἀπό τίς θεῖες ἐνέργειες.

2. Πάνω ἀπ' ὅλα τά ὀνόματα πού ἀποδίδονται στόν Θεό ἀπό τήν Ἁγία Γραφή εἶναι τά ὀνόματα πού ἀναφέρονται στήν ζωή καί τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεός εἶναι Ζῶν καί εἶναι Ἀγάπη. Πραγματικά αὐτές οἱ ἐκφράσεις, πού εἶναι παρμένες ἀπό τήν ζωή μας, μποροῦν νά ἐκφράσουν ζωηρά αὐτό πού γεύεται ὁ πιστός ἀπό τήν κοινωνία του μέ τόν Θεό.¹

Ἀλλά δέν εἶναι μόνον αὐτές οἱ ιδιότητες πού ἀποδίδονται στόν Θεό. Ἡ Ἁγία Γραφή καί τά λειτουργικά μας βιβλία εἶναι γεμάτα ἀπό ἀναρίθμητες ὀνομασίες τοῦ Θεοῦ, πού ἀποδίδονται μάλιστα κατά ἀσυστηματοποίητο τρόπο, μέ ἰδιαίτερο ὅμως τονισμό στίς ὀνομασίες ὅτι ὁ Θεός εἶναι ὁ Ὡν, ἡ ζωή καί ἡ ἀγάπη.² Ἀς ἀναφέρουμε μερικές ἀπό αὐτές:

* Βλ. τά ὅσα σπουδαῖα γράφει περί τῶν ιδιοτήτων τοῦ Θεοῦ ὁ καθηγητής Ν. Ματσούκας στό βιβλίο του ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ Β' σ. 118 ἐξ. μέ πετυχημένη προσπάθεια νά ἀποκαθάρει τό κεφάλαιο αὐτό τῆς θεολογίας ἀπό τίς συμβᾶσες ἐπῆρειες τοῦ ὀρθολογισμοῦ.

1. «Μέ τά ὀνόματα αὐτά ἐκφράζεται σωστά ὅχι μόνο ἡ σχέση θεότητας καί κτίσης, ὄντος καί μή ὄντος, ἀλλά περιγράφεται παραστατικά ἡ θεία πραγματικότητα ὡς ὄν καί “ὄντολογία”, μακριά ἀπό φτηνές καί ἀπλῶς συναισθηματικές καταστάσεις. Ἡ ζωή καί ἡ ἀγάπη εἶναι πράγματα, ὄντα πού ἰδρύουν τή σχέση ζωῆς καί κίνησης μεταξύ θεότητας καί κτίσης, αὐτῆς πού δίνει καί αὐτῆς πού παίρνει. Ἡ ζωοποιητική καί ἀγαπητική ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι δημιουργική καί συνεκτική αἰτία καί δύναμη αὐτῆς τῆς ἰδίας τῆς συμπαντικῆς πραγματικότητας. Τοῦτο τό νόημα δίνουν ἡ βιβλική διδασκαλία καί ἡ ὀρθόδοξη θεολογία» (Ματσούκας, ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ Β' σ. 123).

2. Ὁ δογματολόγος καθηγητής Ν. Ματσούκας στό βιβλίο του ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ Β' σ. 126 ἐξ. κάνει μιᾶ σπουδαία μελέτη σ' αὐτό τό κεφάλαιο τῆς θεολογίας περί τῶν ιδιοτήτων τοῦ Θεοῦ, περί τῶν θεῶν ὀνοματοδοσιῶν, ὅπου λέει μεταξύ τῶν ἄλλων: «Βιβλικά, θεολογικά

3. (α) Ο ΘΕΟΣ ΕΙΝΑΙ ΠΝΕΥΜΑ. Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός εἶπε στήν Σαμαρείτιδα γυναίκα: «Ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα» (Ἰω. 4,24). Καί ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέει: «Ὁ Κύριος εἶναι πνεῦμα καί ὅπου εἶναι τό πνεῦμα τοῦ Κυρίου, ἐκεῖ ὑπάρχει ἐλευθερία» (Β' Κορ. 3,17).

Τό ὅτι, ἀγαπητοί μου, ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα σημαίνει ὅτι εἶναι ξένος ἀπό κάθε σωματικό ἢ ὑλικό πράγμα. Εἶναι πνεῦμα! Καί ἡ πνευματικότητα μάλιστα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὑψηλότερη, εἶναι ἀσυγκρίτως τελειότερη ἀπό τήν πνευματικότητα πού ἔχουν οἱ κτιστές πνευματικές ὑπάρξεις, ὅπως εἶναι οἱ ἄγγελοι καί ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶναι μόνο μιᾶ «εἰκόνα» τῆς πνευματικῆς φύσης τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα, τό πιό ὑψηλό, τό πιό καθαρό καί τό πιό τέλειο.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι στήν Ἁγία Γραφή συναντοῦμε πολλά χωρία στά ὁποῖα ἀποδίδεται στόν Θεό κάτι τό σωματικό. Οἱ ἐκφράσεις ὅμως αὐτές εἶναι ἀνθρωπομορφικές καί συμβολικές. Ἡ Ἁγία Γραφή μεταχειρίζεται τήν δική μας γλώσσα γιά νά μᾶς ἐκφράσει τά σχετικά μέ τόν Θεό, γιατί διαφορετικά θά ἦταν ἀδύνατο νά μαθητευθοῦμε στά θεῖα. Τό ὅτι ὅμως ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα τό λέει ἡ Ἁγία Γραφή ἀπό τόν δεύτερο κιόλας στίχο τοῦ πρώτου βιβλίου της, τῆς Γένεσης. Καί στόν Μωυσῆ ὁ Θεός ἀποκάλυψε τόν ἑαυτό Του ὡς «EKEINON ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ» ὡς τήν καθαρή, δηλαδή, καί πνευματική καί τήν πιό ὑψηλή Ὑπαρξη (βλ. Ἐξ. 3,14). Μεταχειρίζεται, λοιπόν, ἡ Ἁγία Γραφή σωματικά σύμβολα καί ἐκφράσεις σχετικά μέ τόν Θεό, γιά νά δώσει σέ μᾶς νά καταλάβουμε τίς πνευματικές ιδιότητες καί ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ.

καί λειτουργικά κείμενα εἶναι γεμάτα μέ τέτοιες ὀνομασίες, ὅπου πάντοτε κυριαρχοῦν κατεξοχήν οἱ ὀντολογικές κατηγορίες καί ποτέ οἱ ἠθικές. Μονάχα κακή ἐρμηνεία ἀποδίδει σέ ὑπάρχουσες ὀνομασίες καθαρὰ ἠθικό περιεχόμενο. Ἡ πολλότητα αὐτῶν τῶν ὀνομάτων καί τό ἀσυστηματοποίητο δέν ἐνοχλοῦν διόλου τοὺς ὀρθόδοξους θεολόγους, γιατί τελικά ὁ Θεός εἶναι ὁ ὢν, ὁ Ζῶν καί ὁ Ἀγαπῶν, καί στό τέλος τῆς πορείας ὁ ἀνώνυμος χορηγός τοῦ εἶναι, τῆς ζωῆς, τοῦ λόγου καί τῆς θέωσης. Ἐτσι μέ κανένα τρόπο ὁ ὀρθόδοξος δογματολόγος δέν θά μπορούσε νά δεχθεῖ τήν ἄλλη διαίρεση τῶν θείων ιδιοτήτων σέ φυσικές (πανταχοῦ παρουσία, αἰωνιότητα, παντοδυναμία), σέ λογικές (παντογνωσία, σοφία) καί σέ ἠθικές (ἀγιότητα, δικαιοσύνη, ἀγάπη). Αὐτή ἡ ἐκλογίκευση καί ἡ στένωση, πού τίς ἔχουν υἱοθετήσει τά νεότερα ἐγχειρίδια Δογματικῆς, εἶναι πέρα γιά πέρα ἀδιανόητες στό χῶρο τῆς ὀρθόδοξης ἐμπειρίας καί θεολογίας. Ἐξάπαντος εἶναι σχολαστικῆς ἢ ρωμαιοκαθολικῆς προέλευσης (ἐννοεῖται τῆς παλαιᾶς θεολογίας καί ὄχι τῆς σημερινῆς κατ' ἀποκλειστικότητα)».

Ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ ὅμως, σύμφωνα μέ τόν πρακτικό σκοπό στόν ὁποῖο ἀποβλέπουν τά κηρύγματά μας αὐτά, νά ἀκολουθήσουμε τήν Μεγάλη Κατήχηση τοῦ Μητροπολίτου Φιλαρέτου (Metropolitan Philaret's *Longer Christian Catechism of the Orthodox Church*) καί νά δώσουμε μιᾶ «διαίρεση» καί «ἀνάπτυξη» τῶν θείων ιδιοτήτων, τῶν θείων ὀνομασιῶν, ἀφοῦ μάλιστα αὐτές τίς θεωνυμίες τίς διαβάζουμε στήν Ἁγία Γραφή καί στά λειτουργικά μας βιβλία.

(β) Ἄς παραθέσουμε μιά σχετική περικοπή τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἀπό τόν Ε΄ θεολογικό του λόγο: «Ἡ Γραφή λέει ὅτι ὁ Θεός κοιμᾶται³ ξυπνάει,⁴ ὀργίζεται,⁵ βαδίζει⁶ καί ὅτι ἔχει θρόνον τά Χερουβίμ.⁷ Ἀλλά πῶς ὁ Θεός ἔχει (τέτοιες) ἀδυναμίες; Πότε ἀκούστηκε ὅτι ὁ Θεός ἔχει σῶμα; Δέν ἔχει σῶμα ὁ Θεός στήν πραγματικότητα, ἀλλά τόν παριστάνουμε ὅτι ἔχει· γιατί δίνουμε ὀνομασίες στόν Θεό ἀπό τούς ἀνθρώπινους χαρακτηρισμούς. Ὅταν ὁ Θεός, γιά λόγους πού ξέρεи μόνο Αὐτός, σταματάει τήν φροντίδα Του σέ ἡμᾶς καί φαίνεται νά μήν ἐνδιαφέρεται πιά γιά ἡμᾶς, λέμε ὅτι «κοιμᾶται» ὁ Θεός – ἐπειδή ὁ ὕπνος σέ ἡμᾶς εἶναι ἓνα σταμάτημα τῆς ἐργασίας καί τῆς φροντίδας. Ὅταν, ἀντίθετα, ὁ Θεός ἀρχίζει ξαφνικά νά μᾶς εὐεργετεῖ, λέμε ὅτι «ξυπνάει» ὁ Θεός, γιατί τέρμα τοῦ ὕπνου εἶναι τό ξύπνημα. Τό ὅτι ὁ Θεός τιμωρεῖ τό λέμε «ὀργίζεται», γιατί σέ ἡμᾶς ἡ τιμωρία προέρχεται ἀπό ὀργή. Τό ὅτι ἐνεργεῖ ἐδῶ καί ἐκεῖ τό λέμε ὅτι ὁ Θεός «βαδίζει», γιατί σέ ἡμᾶς ἡ μετάβαση ἀπό τό ἓνα μέρος σέ ἄλλο λέγεται βάδιση. Τό ὅτι ἀναπαύεται στίς ἁγίες Δυνάμεις τό λέμε ὅτι «κάθεται» ἢ «κάθεται σέ θρόνον», πράγμα πού ἀρμόζει σέ ἀνθρώπους, γιατί ὁ Θεός πουθενά ἄλλου δέν ἀναπαύεται τόσο ὅσο στούς ἁγίους. Τήν μεγάλη ταχύτητα μέ τήν ὁποία κινεῖται τήν λέμε «πτῆση».⁸ Ἐπειδή μᾶς ἐπισκοπεῖ λέμε ὅτι ἔχει «πρόσωπο»⁹ καί ἐπειδή δίνει καί λαμβάνει λέμε ὅτι ἔχει «χέρια».¹⁰ Καί γενικά κάθε ἄλλη δύναμη ἢ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ τήν παριστάνουμε ἀνθρώπινα».¹¹

3. Ψαλμ. 43,24. 77,65.

4. Δαν. 9,14.

5. Ἦσ. 5,25. Ψαλμ. 78,5.

6. Γεν. 3,8. 11,5.

7. Ψαλμ. 79,2. Ἦσ. 37,16. Ἰεζ. 1,26.

8. Ψαλμ. 17,11.

9. Ψαλμ. 4,7.

10. Ψαλμ. 144,16.

11. Λόγος ΛΑ΄, θεολογικός πέμπτος περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κεφ. 22, εἰς ΕΠΕ 4,232.8-234.3. Παραθέτουμε τό κείμενο τῆς περικοπῆς: «Ἰπνοῖ τῇ Γραφῇ ὁ Θεός, καί γρηγορεῖ, καί ὀργίζεται, καί βαδίζει, καί θρόνον ἔχει τά χερουβίμ καίτοι πότε γέγονεν ἐμπαθής; Πότε δέ σῶμα Θεόν ἀκήκοας; Τοῦτο οὐκ ὄν ἀνεπλάσθη, ὠνομάσαμεν γάρ, ὡς ἡμῖν ἐφικτόν, ἐκ τῶν ἡμετέρων τά τοῦ Θεοῦ. Τό μὲν ἡρεμεῖν αὐτόν ἀφ' ἡμῶν, καί οἷον ἀμελεῖν, δι' ἃς αὐτός οἶδεν αἰτίας, ὕπνου. Τό γάρ ἡμέτερον ὕπνου τοιοῦτον, ἀνεέργητον τε καί ἄπρακτον. Τό δέ ἀθρόως εὖ ποιεῖν ἐκ μεταβολῆς, γρηγορεῖν. Ἰπνου γάρ λύσις ἐγρήγορσις, ὥσπερ ἀποστροφῆς ἐπίσκεψις. Τό δέ κολάζειν ὀργίζεσθαι πεποιήκαμεν· οὕτω γάρ ἡμῖν ἐξ ὀργῆς ἢ κόλασις. Τό δέ νῦν μὲν τῇδε, νῦν δέ τῇδε ἐνεργεῖν, βαδίζειν. Ἡ γάρ ἀπ' ἄλλου πρός ἄλλο μετάβασις, βαδισμός. Τό δέ ἀναπαύεσθαι ταῖς ἁγίαις δυνάμεσι, καί οἷον ἐμφιλοχερεῖν, καθεῖσεσθαι καί θρονίεσθαι, καί τοῦτο ἡμέτερον. Οὐδένι γάρ οὕτως ὡς τοῖς ἁγίοις τό θεῖον ἀναπαύεται. Τό δέ ὀζυκίνητον, πτῆσιν· τήν δέ ἐπισκοπήν, πρόσωπον· τό διδόναι δέ καί προσίεσθαι, χεῖρα· καί ἄλλη τις ὁλως τῶν τοῦ Θεοῦ δυ-

(γ) Καί ὁ ἅγιος Χρυσόστομος λέει σχετικά σέ κάποια ὁμιλία του στό βιβλίο τῆς Γένεσης:¹² «Ἄς μὴν παρατρέξουμε ἀπλᾶ, ἀγαπητοί μου, τά λεγόμενα τῆς Ἀγίας Γραφῆς οὔτε καί νά κολλήσουμε στίς λέξεις, ἀλλά ἄς τό νοήσουμε ὅτι οἱ ἀπλοϊκές ἐκφράσεις σ' αὐτήν λέγονται λόγῳ τῆς δικῆς μας ἀτέλειας καί ὅτι ὅλα γίνονται μέ κατάλληλο τρόπο γιά τήν σωτηρία μας. Γιατί, πές μου: Ἐάν θελήσουμε νά κολλήσουμε στίς λέξεις καί δέν νοήσουμε τά λεγόμενα μέ θεολογική ἔννοια θά συμπεράνουμε πολλά λάθη. Καί ἐλᾶτε νά τό δοῦμε αὐτό στήν ἀρχή κιόλας τοῦ σημερινοῦ ἀναγνώσματος. Διαβάσαμε: «Καί ἤκουσαν (οἱ πρωτόπλαστοι) τήν φωνή τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ πού περπατοῦσε στόν παράδεισο τό δειλινό καί κρύφτηκαν». Λοιπόν, τί θά ποῦμε: Περπατάει ὁ Θεός;! Θά φανταστοῦμε τόν Θεό μέ πόδια; Δέν θά πρέπει νά νοήσουμε ἀπό τήν ἐκφραση «περπατοῦσε ὁ Θεός» κάποιο βαθύτερο νόημα; Ὁχι, δέν περπατάει ὁ Θεός. Ἀλλοίμονο, ἂν ποῦμε τέτοιο πράγμα. Γιατί, στ' ἀλήθεια, πῶς μπορούμε νά ποῦμε ὅτι περπατάει ἐκεῖνος, πού εἶναι πανταχοῦ παρών καί γεμίζει μέ τήν παρουσία του ὅλο τό σύμπαν; Αὐτός πού ἔχει θρόνο τόν οὐρανό καί ὑποπόδιο τήν γῆ, κλείνεται, πραγματικά, μέσα στόν παράδεισο; Ποιός, πού ἔχει μυαλό, μπορεῖ νά πεῖ τέτοιο πράγμα; Ἀλλά τί σημαίνει ἡ ἐκφραση ὅτι οἱ πρωτόπλαστοι «ἤκουσαν τήν φωνή τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ, πού περπατοῦσε στόν παράδεισο τό δειλινό»; Μέ αὐτή τήν ἐκφραση θέλει ἡ Γραφή νά δώσει στούς ἀναγνώστες τῆς τέτοια αἴσθηση τῆς ἐγγύτητας τοῦ Θεοῦ, ὥστε νά τούς βάλει σέ ἀγωνία, πράγμα πού ἔγινε στούς πρωτοπλάστους. Γιατί αὐτοί εἶχαν τόσο ἀνεπτυγμένη τήν αἴσθηση ἐκείνη, ὥστε προσπαθοῦσαν νά κρυφτοῦν μόλις ὁ Θεός ἦρθε κοντά τους. Αὐτό συνέβη, γιατί μπῆκε στήν ζωή τους ἡ παρακοή καί ἡ ἁμαρτία καί ἦλθε σ' αὐτούς ἡ ντροπή. Ὁ ἀδέκαστος βέβαια δικαστής, δηλαδή ἡ συνείδηση, ἐπαναστάτησε ἐναντίον τους καί τούς φώναζε δυνατά μέ καθαρή τήν φωνή ἐλέγχοντάς τους καί παριστάνοντας σ' αὐτούς τό πόσο μεγάλο ἦταν τό ἁμάρτημά τους. Γι' αὐτό, λοιπόν, ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης, ὅταν δημιούργησε τόν ἄνθρωπο τοῦ ἔβαλε μέσα του ἀπό τήν ἀρχή τήν συνείδηση γιά νά τοῦ εἶναι συνεχῆς κατήγορος, ὥστε νά μή μπορεῖ νά σφάλει οὔτε νά ἐξαπατηθεῖ ποτέ».¹³

νάμεων ἢ ἐνεργειῶν, ἄλλο τι τῶν σωματικῶν ἡμῖν ἀνεζωγράφησεν».

12. Στό ὑπόμνημά του στήν Γένεση, στήν ΙΖ' ὁμιλία του, κεφ. 1, ὅπου ἐρμηνεύει τήν περικοπή 3,8-19.

13. Παραθέτουμε τό κείμενο τῆς περικοπῆς τοῦ ἱεροῦ πατέρα: «Μή ἀπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί,

(δ) Καί σχετικά μέ τίς ἐκφράσεις στήν δημιουργία τῆς γυναίκας ὁ Χρυσόστομος λέει πάλι:¹⁴ Ἡ Γραφή λέει, «Καί ἔλαβε μία ἀπό τίς πλευρές του (τοῦ Ἀδάμ)». Ἀλλά νά μήν πάρεις τά λεγόμενα κατά λέξη, γιατί οἱ ἀπλοϊκές ἐκφράσεις ὀφείλονται στήν ἀνθρώπινη ἀδυναμία. Γιατί, ἂν ἡ Γραφή δέν χρησιμοποιοῦσε τέτοιες ἐκφράσεις, πῶς θά μπορούσαμε νά μάθουμε αὐτά τά ἀπόρρητα μυστήρια; Ἄς μὴ σταθοῦμε, λοιπόν, ἀπλᾶ στίς ἐκφράσεις, ἀλλά νά τά νοοῦμε ὅλα θεοπρεπῶς, ὅπως ἀρμόζει στόν Θεό. Γιατί τό «Ἔλαβε» καί ἄλλες παρόμοιες ἐκφράσεις ἔχουν λεχθεῖ λόγῳ τῆς δικῆς μας ἀδυναμίας».¹⁵

τά εἰρημένα παρά τῆς θείας Γραφῆς, μηδὲ ταῖς λέξεσιν ἐναπομείνωμεν, ἀλλ' ἐννοῶμεν, ὅτι διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν ἢ ταπεινότης τῶν λέξεων ἔγκειται, καί θεοπρεπῶς ἅπαντα γίνεται διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν. Εἰπέ γάρ μοι, εἰ βουλευθείμεν τῇ προσφορᾷ τῶν ρημάτων κατακολουθήσαι, καί μὴ θεοπρεπῶς ἐκλαβεῖν τά λεγόμενα, πῶς οὐ πολλά εἴσεται τά ἄτοπα; Ἰδοὺ γάρ ἐξ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου τῶν ἀνεγνωσμένων σκοπήσωμεν. «Καί ἤκουσαν», φησί, «τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τό δειλινόν, καί ἐκρύβησαν». Τί λέγεις; Ὁ Θεός περιπατεῖ; Καί πόδας αὐτῷ περιάφομεν; Καί οὐδὲν ὑψηλόν ἐκ τούτου ἐννοήσομεν; Οὐ περιπατεῖ ὁ Θεός; μὴ γένοιτο. Πῶς γάρ ἂν, ὁ πανταχοῦ παρὼν καί τά πάντα πληρῶν; Οὐ ὁ οὐρανὸς θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον, οὗτος τῷ παραδείσῳ ἐμπεριέχεται; Καί τίς ταῦτα ἂν εἴποι τῶν νοῦν ἐχόντων; Τί οὖν ἐστὶ τό, «Ἦκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τό δειλινόν»; Αἰσθησιν αὐτῆς ταύτην ἡβουλήθη παρασχεῖν, ἵνα εἰς ἀγωνίαν αὐτοὺς ἐμβάλῃ· ὃ δὴ καί γέγονε. Τοσαύτην γάρ ἔσχον τὴν αἴσθησιν, ὥς τοῦ Θεοῦ παραγενομένου κρύπτεσθαι ἐπιχειρεῖν. Ἐπεισῆλθε γάρ ἡ ἁμαρτία καί ἡ παράβασις, καί κατεσκευάσθη αὐτοῖς ἡ αἰσχύνη. Ὁ γάρ ἀδέκαστος δικαστής, τό συνειδὸς λέγω, κατεξανιστάμενος λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ἐβόα καί κατηγόρει καί ἐδείκνυ, καί ὥσανεί πρό τῶν ὀφθαλμῶν ὑπέγραψεν αὐτοῖς τῶν ἁμαρτημάτων τό μέγεθος. Διὰ τοῦτο γάρ ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης ἄνωθεν καί ἐκ προοιμίων διαπλάττων τὸν ἄνθρωπον, τό συνειδὸς αὐτῷ ἐνέθετο κατήγορον ἀδιάλειπτον, παραλογισθῆναι μὴ δυνάμενον, μηδὲ ἀπάτην ὑπομεῖναι ποτε» (ΕΠΕ 2, 444.10-446.10).

14. Ἄς μὴ νομιστεῖ ὅμως ὅτι ὁ Χρυσόστομος εἶναι γενικά ἐνάντιος πρὸς τὴν κατά «λέξη» ἐρμηνεία τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὅταν αὐτό τό ἀπατεῖ ἡ ἐννοια τῇ ἐρμηνευόμενης περικοπῆς. Γιά παράδειγμα τοῦ τρόπου μέ τὸν ὁποῖο ἐρμηνεύει ὁ Χρυσόστομος, ἀναφέρουμε τὴν ἐρμηνεία του ἀπὸ τό ἴδιο ὑπόμνημά του στήν Γένεση, στήν ἐκφραση «Ἐφύτευσε παράδεισον ὁ Θεός ἐν Ἐδέμ». Ὁ ἱερός πατέρας λέει: «Τό μὲν “ἐφύτευσε” θεοπρεπῶς ἐπὶ Θεοῦ νόει, ὅτι προσέταξε, τό δὲ ἐξῆς πίστευε ὅτι καί παράδεισος γέγονε καί ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἐνθα ἡ Γραφή ἐπεσημάνη» (ὁμιλία ΙΓ', 3. ΕΠΕ 2,340.5-10). Ἐπίσης ὁ Χρυσόστομος ἀπαγορεύει κάθε ἀλληγορική ἐρμηνεία τῶν φράσεων «ποταμοί» καί «ὑδάτα», ἐρμηνεύοντας, πολὺ ὀρθά, ὅτι τοὺς «ποταμούς εἶναι ποταμούς καί τά ὑδάτα ὑδάτα» (ὁμιλ. ΙΓ', 4. ΕΠΕ 2,344.15 ἐξ.). Ἔτσι, ὅταν ὁ Χρυσόστομος λέει ὅτι τό «ἔλαβε» γιὰ τὸν Θεό δέν πρέπει νά ἐκληφθεῖ κατά λέξη, γιατί ὁ Θεός δέν ἔχει χέρια, δέν θά πρέπει νά ἀρνηθοῦμε ὅτι πραγματικά ἡ Εὐα δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν πλευρά τοῦ Ἀδάμ, ἂν καί τό πῶς ἀποτελεῖ γιὰ μᾶς ἓνα μυστήριον (βλ. ὁμιλία ΙΕ', 2-3).

15. Παραθέτουμε τό κείμενο τῆς μεταφρασθείσης περικοπῆς: «“Καί ἔλαβε” φησί, “μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ”. Μὴ ἀνθρωπίνως δέχου τά λεγόμενα, ἀλλὰ τὴν παχύτητα τῶν λέξεων τῇ ἀσθενείᾳ λογίζου τῇ ἀνθρωπίνῃ. Εἰ γάρ μὴ τούτοις τοῖς ρήμασι ἐχρήσατο, πῶς ἂν μαθεῖν ἠδυνήθημεν ταῦτα τά ἀπόρρητα μυστήρια; Μὴ τοῖς ρήμασιν οὖν μόνοις ἐναπομείνωμεν, ἀλλὰ θεοπρεπῶς ἅπαντα νοῶμεν ὡς ἐπὶ Θεοῦ. Τό γάρ “Ἔλαβε” καί ὅσα τοιαῦτα, διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν εἴρηται» (ὁμιλία ΙΕ', 2. Εἰς ΕΠΕ 2,388.24-31).

(ε) Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἀφιερώνει σ' αὐτό τό θέμα ἓνα κεφάλαιο στό ὑπέροχο ἔργο του «Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως». Τό κεφάλαιο αὐτό ἐπιγράφεται «Περί τῶν σωματικῶς ἐπί Θεοῦ λεγομένων» καί γράφει σ' αὐτό: «Ἐπειδή στήν θεία Γραφή βρίσκουμε πάρα πολλά γιά τόν Θεό νά εἶναι διατυπωμένα συμβολικά, περισσότερο μέ σωματικές παραστάσεις, εἶναι ἀνάγκη νά ξέρουμε ὅτι εἶναι ἀδύνατο ἐμεῖς ὡς ἄνθρωποι οἱ περιβεβλημένοι μέ αὐτό τό παχύ σαρκίον νά νοήσουμε ἤ νά ἐκφράσουμε τίς θεῖες καί ὑψηλές καί αὐλές ἐnergεῖες τῆς θεότητος, παρά μόνο ἂν χρησιμοποιήσουμε ἀπό τόν δικό μας κόσμον εἰκόνες καί τύπους καί σύμβολα».¹⁶ Καί παρακάτω ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἐξηγώντας τίς ἐκφράσεις τίς σχετικές μέ τά μάτια, τά αὐτιά καί τά χέρια τοῦ Θεοῦ, ὅπως καί ἄλλες παρόμοιες ἐκφράσεις, συμπεραίνει: «Ἔτσι λοιπόν: Ὅσα γιά τόν Θεό εἶναι διατυπωμένα περισσότερο μέ σωματικές παραστάσεις, ἔχουν λεχθεῖ συμβολικά καί ἔχουν κάποιο ὑψηλότερο νόημα».¹⁷

Σήμερα ἔχουμε συνηθίσει στήν ἰδέα τοῦ Θεοῦ ὡς ἑνός καθαροῦ πνεύματος. Παρά ταῦτα ὅμως ἡ φιλοσοφία τοῦ πανθεϊσμοῦ (ὅτι, δηλαδή, «τά πάντα εἶναι Θεός»), πού ἀκούγεται στά χρόνια μας, πολεμάει αὐτή τήν ἀλήθεια. Γι' αὐτό ἔχει καί σήμερα ἰσχὺ καί πρέπει νά ἀκούγεται ὁ ἀναθεματισμός τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας τῆς Α' Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν κατά τῶν λεγόντων ὅτι ὁ Θεός δέν εἶναι πνεῦμα, ἀλλά σὰρξ.

Μέ πολλές εὐχές

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας

16. Τό κείμενο ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἐπεὶ δέ πλεῖστα περί Θεοῦ σωματικώτερον ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ συμβολικῶς εἰρημένα εὐρίσκομεν, εἰδέναι χρὴ, ὡς ἀνθρώπους ὄντας ἡμᾶς καί τό παχύ τοῦτο σαρκίον περικειμένους τάς θείας καί ὑψηλὰς καί αὐλούς τῆς θεότητος ἐνεργείας νοεῖν ἢ λέγειν ἀδύνατον, εἰ μὴ εἰκόσι καί τύποις καί συμβόλοις τοῖς καθ' ἡμᾶς χρησαίμεθα» (κεφ. 11. MPG 94,841. Βλ. Ἐκδόσεις Π. Πουρνάρα, Θεσσαλονίκη σ. 74.

17. «Ὅσα τοίνυν περί Θεοῦ σωματικώτερον εἴρηται, συμβολικῶς ἐστὶ λελεγμένα, ἔχει δέ τινα ὑψηλοτέραν διάνοιαν» (αὐτόθι). Γιά τίς ἀνθρωπομορφικές καί ἀνθρωποπαθεῖς ἐκφράσεις τίς ἀποδιδόμενες στόν Θεό βλ. Τρεμπέλα, ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ, τόμος 1 σ. 183 ἐξ.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ

Δημητσάνα - Μεγαλόπολη, Δευτέρα 13 Σεπτεμβρίου 2010

Άγαπητά μου παιδιά,
Μαθητές καί Μαθήτριες τῶν Σχολείων
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως,

Πέρασαν οἱ καλοκαιρινές διακοπές καί ἀρχίζουν πάλι τά μαθήματα τοῦ Σχολείου σας. Σᾶς εὐχομαι νά εἶναι καλή καί ἀποδοτική ἡ νέα αὐτή σχολική χρονιά, πιο καλή ἀπό πέρυσι. Ἀλλά σεῖς, παιδιά, θά τήν κάνετε καλή καί ἀποδοτική γιά τήν μόρφωσή σας τήν χρονιά αὐτή μέ τήν ἐπιμέλειά σας στά μαθήματα. Εἶναι πολύ ὥραϊος, ἀγαπητά παιδιά, ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων καί τῆς παιδείας. Τό λέγουν καί οἱ ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅτι ἡ «παιδείσις», δηλαδή ἡ μόρφωση, εἶναι ἀπό τά πρῶτα δῶρα τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο. Ἐμεῖς οἱ μεγάλοι ἀναπολοῦμε μέ συγκίνηση τά μαθητικά μας χρόνια, ὅταν θυμόμαστε τά ὥραϊα μαθήματα πού κάναμε σάν ἔφηβοι, τά Ἀρχαῖα καί τά Μαθηματικά, τήν Ἱστορία καί τά Φυσικά, τήν Χημεία καί τήν Γεωγραφία! Πόσο θά θέλαμε νά ξαναγίνουμε μαθητές καί νά ἀγκαλιάσουμε πάλι τά σχολικά μας βιβλία! Γι' αὐτό σᾶς εὐχομαι, παιδιά, νά ἀγαπήσετε καρδιακά τήν μόρφωση καί νά γλυκαίνεστε στήν ἔρευνα καί τήν σπουδή τῶν μαθημάτων σας. Αὐτό θά φέρει τήν πρόοδό σας, ἀλλά καί τήν χαρά στήν ζωή, γιατί θά μάθετε ἀπό τήν νεανική σας τωρινή ἡλικία νά ἀπολαμβάνετε τόν ὁμορφο κόσμο τῶν γραμμάτων καί τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας.

Ὅμοίως σᾶς εὐχομαι νά γεύεστε τήν ἀγάπη πρός τόν Ἰησοῦ Χριστό, κατά τήν εἰκόνα τοῦ Ὁποίου εἴμαστε πλασμένοι καί νά ζεῖτε μιά καλή σχέση μαζί Του μέσα στήν Οἰκογένειά Του, πού λέγεται Ἐκκλησία. Ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, σαρκώθηκε καί ἔγινε ἄνθρωπος, γιά νά κάνει τήν Οἰκογένειά Του. Σ' αὐτήν τήν Οἰκογένεια τοῦ Θεοῦ ἀνήκετε καί σεῖς, ὦ ἀγαπητά παιδιά. Καλή σας πρόοδο!

Μέ πολλή ἀγάπη καί πολλές εὐχές
† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας

ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΓΡΑΜΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΓΟΡΤΥΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ

Δημητσάνα - Μεγαλόπολη, Δευτέρα 13 Σεπτεμβρίου 2010

Ἀγαπητοί μου Συλλειτουργοί ἀδελφοί, εὐλογεῖτε!

Α΄

1. Σᾶς ἔγραψα στήν προηγούμενή μου ἐπιστολή περί τῶν ἱεροψαλτῶν. Θά πρέπει νά προσέξουμε τό γένος αὐτό τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ζωῆς, τό τόσο ἀναγκαῖο γιά τήν Θεία Λατρεία. Πραγματικά, ἡ Θεία Λατρεία διεξάγεται κυρίως μέ τήν ψαλμωδία τοῦ ἱεροψάλτου. Εἶναι ἐπιστήμη καί θεία τέχνη ἡ ψαλμωδία, ἀφοῦ νά φανταστεῖτε ὅτι ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἔγραψε γιά τήν γραμματική τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας μουσικῆς. Ἡ Μητρόπολή μας, ὅπως παρουσιάζει ἔλλειψη σέ ποιμαντική δραστηριότητα (ἐνῶ σέ ἄλλες Μητροπόλεις κάθε ἐνορία ἔχει κύκλους μελέτης Ἀγίας Γραφῆς, ἔστω καί μέ ὀλιγοστά καί γεροντικά πρόσωπα καί Κατηχητικά Σχολεῖα, ἔστω καί ὀλίγων παιδιῶν), ἔτσι ἔχει καί μεγάλη φτώχεια ἀπό σωστούς ἱεροψάλτες, πού νά ξέρουν τούς ἤχους, στούς ὁποίους θέσπισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες νά ψάλλονται τά τροπάρια καί νά εὐφραίνεται ἔτσι ὁ λαός τοῦ Θεοῦ, ὅταν λατρεύει τόν Θεό του. Πῶς τό ἀφήσατε ἀπό τά προηγούμενα χρόνια, πατέρες μου, καί δέν προσέξατε τό θέμα αὐτό, τό τόσο σοβαρό; Κι ἂν ἐγώ ὁ ἐπίσκοπος παρατρέξω μέ ἀδιαφορία τήν κατάσταση αὐτή, σέ λίγα χρόνια ἀργότερα θά ἔχουμε ἀκόμη χειρότερη θλιβερή κατάσταση.

2. Πιστέψατέ με, ἅγιοι πατέρες, ὅτι τό θέμα αὐτό τῆς ἐλλείψεως σωστῶν ἱεροψαλτῶν ἀπό τίς ἐνορίες τῆς Μητροπόλεώς μας ὄχι μόνο μέ στενοχωρεῖ ὡς ἐπίσκοπο, ἀλλά μέ συνθλίβει καί μέ πονάει μέ πόνο δυνατό. Ἐκεῖνο ὅμως πού μέ πονάει περισσότερο, ἀκόμη δέ καί μέ ἀγανακτεῖ εἶναι ἡ ἀδιαφορία σ' αὐτό τό θέμα ἀπό μερικούς ἱερεῖς, πού τήν βόλεψαν, ἄς τό πῶ ἔτσι, μέ ὁποιοδήποτε ψάλτη καί ἄς τά λέει αὐτός σέ ἀνύπαρκτο ἤχο καί μέ κοσμική ψαλμωδία. Πραγματικά, πέρα - δῶθε πού πηγαίνω ἀκούω περίεργα ἀκούσματα ξένα πρός τήν σεμνότητα τῆς ὀρθόδοξης ὑμνωδίας. Χαλάσαμε, πατέρες μου, τήν παράδοση, γιατί εἶναι καί στήν ψαλμωδία ἡ ὀρθόδοξη παράδοση. Ἀφοῦ οἱ Πατέρες καθόρισαν νά ψάλλεται στόν πλ. δ' ἤχο ἡ καταβασία «Σταυρόν χαράξας Μωσῆς...», δέν ἔχουμε κανένα δικαίωμα ἐμεῖς νά ψάλλουμε τήν Καταβασία αὐτή στόν α' ἤχο, ὅπως ἀκριβῶς πρίν ἀπό λίγο καιρό ἄκουσα σέ κάποια ἐνορία χωριοῦ. Καί ὅταν οἱ ἅγιοι Πατέρες πάλι καθόρισαν νά ψάλλεται στόν α' ἤχο ἡ Καταβασία τῶν Χριστουγέννων, ἤχο ἀρχοντικό, ὅπως τόν χαρακτηρίζουν, πού ἀρμόζει στό μέγα γεγονός τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου, παρακούομε στήν Τάξη τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν τήν Καταβασία αὐτή τήν ψάλλουμε στόν βαρύ τόν ἤχο. Χαλᾶμε τήν παράδοση. Μέ συγχωρεῖτε, ἀλλά θά ἀναφέρω ἕνα ἔξω ἀπό τόν χῶρο μας παράδειγμα. Πῶς θά σᾶς φανεῖ, ἐάν σέ ἕνα εὐφρόσυνο τραπέζι ἔλεγαν οἱ συνδαιτημόνες νά τραγουδήσουν τήν «Παπα - Λάμπραινα» καί ἄρχιζε κά-

ποιος νά τήν τραγουδάει στόν ἦχο καί τόν ρυθμό τοῦ τραγουδιοῦ «Σάν παίρνω ἕναν κατήφορο»; Δέν θά τό ἀνέχονταν αὐτό οἱ συνδαιτημόνες, δέν θά χαιρόταν ἡ ψυχή τους σέ ἕνα τέτοιο ἄκουσμα, ἀλλά ἀντίθετα θά ταραζόνταν, γιατί θά ἄκουγαν ἕνα περίεργο κατασκευάσμα ἐντελῶς ξένο ἀπό αὐτό πού γνώριζαν μέχρι τώρα. Τό ἴδιο, πατέρες μου εἶναι καί μέ τήν ψαλμωδία τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ παράδοση μᾶς λέει τό «Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται» νά ψάλλεται μέ αὐτόν τόν τρόπο καί τό ἐξαποστειλᾶριο «Ἀπόστολοι ἐκ περάτων» νά ἔχει τόν δικό του τρόπο μελωδίας. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά κρατήσουμε τήν παράδοση καί δέν ἔχουμε κανένα δικαίωμα νά τήν παραλλάξουμε. Εἶναι καί αὐτό ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ.

3. Ἡ πικρία μου λοιπόν, ἅγιοι πατέρες, εἶναι, ὅτι μέ ἀφήνετε μόνον νά πονᾶω γιά τήν κατάσταση αὐτή τῶν ψαλτηρίων τῆς Μητροπόλεώς μας καί δέν συμπονᾶτε μαζί μου. Καί ὅχι μόνο δέν συμπονᾶτε, ἀλλά μερικοί καί παραξευτεθήκατε καί παρεξηγήσατε, γιατί ἔθιξα τό θέμα αὐτό τῆς ψαλτικῆς. Τό ἔθιξα, γιατί εἶμαι ἐπίσκοπος καί πρέπει νά νοιάζομαι λοιπόν ὁ λαός τῆς Μητροπόλεώς μου, πού μέ ἔχει Ποιμένα του, στήν Ἐκκλησία πού ἔρχεται νά ἀκούει τό σωστό ἦθος τῆς ὀρθόδοξης ψαλμωδίας καί νά μήν προσκρούει τό ἀκουστικό του αἰσθητήριο σέ ξένα πρός τήν σεμνότητα τῆς ὀρθόδοξης ψαλμωδίας ἀκούσματα. Γιατί, ὅπως μοῦ εἶπε κάποιος, πού ξέρεי νά ψάλλει, καί τόν ὁποῖον ἐγώ ἔστειλα ἐπίτηδες στόν τάδε Ναό μέ τόν προβληματικό του ψάλτη, γιά νά μοῦ πεῖ τήν ἐντύπωσή του, «ὁ ψάλτης τοῦ Ναοῦ – μοῦ εἶπε – ἔκανε περίεργα τσακίσματα τσάμικου τραγουδιοῦ καί οἱ καταλήξεις τῶν τροπαρίων ἔμοιαζαν μέ φρεναρίσματα φορτηγοῦ»! Ἀνεπίτρεπτα πράγματα αὐτά, πατέρες μου, πρός τήν σεμνή ὀρθόδοξη λατρεία μας, πού πρέπει νά κατανύγει τόν πιστό καί νά τοῦ δημιουργεῖ ἱερές συγκινήσεις καί ἀναβάσεις πρός τόν οὐρανό.

4. Ἐπειδὴ τό θέμα γιά τό ὁποῖο σᾶς μιλῶ τό θεωρῶ ὡς πολύ σοβαρό καί ποιμαντικό, καί δέν εἶναι ἰδιοτροπία μου, ὅπως μερικοί μπορεῖ νά τό χαρακτηρίσετε, γι' αὐτό θά τό θίγω πολύ συχνά, μέχρι τοῦλάχιστον νά τό ἐννοήσετε μερικοί ἀπό σᾶς ὅτι εἶναι σοβαρό θέμα καί νά ἀρχίσετε λοιπόν νά τό πονᾶτε ὅπως ἐγώ. Ἄν δέ συμβεῖ αὐτό εἶμαι βέβαιος ὅτι θά βρεῖτε γιά τήν ἐνορία σας κάποια λύση. Ὅπως λέει ἡ παροιμία: «Ἡ πενία τέχνας κατεργάζεται»! Μέ συγχωρεῖτε, πατέρες, ἀλλά ἐγώ, ἐάν ἤμουν στήν θέση σας, ὅπωςδὴποτε, μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, ὅπωςδὴποτε, λέγω, θά ἔλυνα τό πρόβλημα στήν ἐνορία τοῦ χωριοῦ μου: Θά εἶχα ἢ θά προσπαθοῦσα νά ἔχω κάποια γνωριμία μέ κάποιους ἱεροψάλτες σέ γειτονικά χωριά ἢ γειτονικές πόλεις. Θά χιλιοπαρακαλοῦσα λοιπόν ἕναν ἀπό αὐτούς κάποιες Κυριακές ἢ σέ μεγάλες γιορτές νά ἔρχεται στήν ἐνορία μου, γιά νά γλυκάνει τούς χριστιανούς μου μέ τήν ψαλμωδία του. Θά καλοῦσα ἄλλο ψάλτη κάθε φορά ἀπ' αὐτούς τούς γνωρίμους μου, γιατί δέν μπορεῖ ὁ ἴδιος νά ἔρχεται τακτικά. Καί βέβαια θά παρότρυνα τούς χριστιανούς νά τοῦ ἐκφράζουν τά πολλά τους εὐχαριστήρια γιά τήν ἐπίσκεψή τους στό χωριό καί θά τούς παρότρυνα ἀκόμη νά τόν φιλεύουν μέ κάποια παραγωγή τοῦ χωριοῦ, ὅ,τι μπορεῖ ὁ καθένας. Γιατί, ἡ πτωχή μου ἐνορία δέν θά εἶχε τήν δύναμη νά ἀνταποκριθεῖ χρηματικά στόν καλούμενο ἱεροψάλτη. Γιά νά μήν πῶ καί τό ἄλλο, ὅτι κάποια Κυριακή, πού θά ἦταν στήν ἐνορία μου οἱ Ἀθηναῖοι χωριανοί, θά τούς μιλοῦσα γιά τό πρόβλημα καί θά τούς παρότρυνα νά προσφέρει ὁ καθένας ὅ,τι ὀλιγοστό μπορεῖ κατά μήνα καί θά ἔκρουα καί ἄλλες πόρτες γιά μηνιαία εἰσφορά μέ τήν ὑπόσχεση ὅτι ἐγώ ὁ παπᾶς θά διαβάζω σέ κάθε μου Λειτουργία τά ὀνόματα τῶν οἰκογενειῶν τους, καί θά

εἶχα ἔτσι μόνιμο μισθωτό ἱεροψάλτη. Ἔχουμε ὑπέροχο καί φιλότιμο λαό, πατέρες μου. Λαό, πού ὅταν βλέπει τόν ἱερέα νά ἐργάζεται μέ ζήλο γιά τήν δόξα τοῦ Θεοῦ καί ὄχι γιά τήν δική του δόξα καί τό συμφέρον του, προσφέρεται θυσιαστικά γιά νά τόν βοηθήσει.

5. Τέλος πάντων! Κάτι πρέπει νά γίνει καί γιά τήν Μητρόπολή μας. Τῆς ἀξίζει, γιατί ἔχει ὑπέροχο λαό. Ἄν ἀδιαφορήσουμε, θά τήν βουλιάξουμε καί θά εἴμαστε ἐμεῖς οἱ ὑπεύθυνοι.

(α) Ἡ θεραπεία τῆς καταστάσεως θά πρέπει νά ἀρχίσει ἀπό μᾶς τούς ἱερεῖς. Σᾶς συνιστῶ, πατέρες μου, νά ἀγοράσετε cd καί κασσέτες μέ καταβασίες καί ἱερές ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας (Μεγάλη Ἑβδομάδα, Πεντηκοστάριο κ.λπ.) καί νά ἀκοῦτε πολλές - πολλές φορές τίς ψαλμωδίες. Ἔτσι θά μάθετε οἱ ἴδιοι νά ψάλλετε καί ὡς καλλιφωνοί πού εἶστε πολλοί ἀπό σᾶς, θά ἀποδίδετε πολύ ὠραῖα τήν ψαλμωδία σας. Ἡ Μητρόπολή μας θά σᾶς ἀποστέλει δωρεάν κατὰ καιρούς cd μέ προσόμοια, καταβασίες, χερουβικά, ψαλλόμενα ἀπό μουσικό κείμενο, μέ ἀπόδοση τοῦ Ἀρχιμ. π. Γρηγορίου καί μέ δέουσες ἀπό ἐμένα παρατηρήσεις. Ἀπαιτῶ νά τά ἀκοῦτε.

(β) Ἀπό πέρυσι ἀρχισε νά λειτουργεῖ δειλά στήν Μητρόπολή μας Σχολή Βυζαντινῆς Μουσικῆς. Προχωράει, μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, καλά. Μάλιστα μία νεαρά μαθήτρια τῆς Σχολῆς, ἡλικίας δεκαέξι ἐτῶν, ἔψαλε τήν Μεγάλη Τρίτη, ἀκριβῶς ἀπό μουσικό κείμενο, τό τροπάριο τῆς Κασσιανῆς, τό δέ πολυπληθέστατο ἐκκλησιάσμα ἐνθουσιάστηκε καί συγκινήθηκε ἀπό τήν ψαλμωδία αὐτή, διότι εἴχαμε μιά δική μας παραγωγή ἐνός νέου παιδιοῦ στό ψαλτήρι.

Ὅμοίως ἐφέτος μαζί μέ τήν Σχολή αὐτή τῆς Μεγαλοπόλεως θά λειτουργήσουμε καί ἄλλο τμήμα Βυζαντινῆς Μουσικῆς στήν περιοχή τῶν Τροπαίων. Σᾶς τό λέγω αὐτό γιά νά τό ἀνακοινώσετε ἀπό τώρα στήν ἐνορία σας, γιά νά ἔρθουν ὅσοι θέλουν νά παρακολουθήσουν τά μαθήματα τῆς Σχολῆς. Αὐτό νά τό πεῖτε καί στούς ἱεροψάλτες σας.

(γ) Οἱ ἱεροψάλτες πού ἔχετε, αὐτά τά εὐλογημένα γεροντάκια, πού λέγουν τό «Κύριε ἐλέησον» καί τό «ὁ Μονογενὴς Υἱός», ἀσφαλῶς θά παραμείνουν ἱεροψάλτες καί τούς εὐχαριστοῦμε πολύ γιά τήν βοήθεια πού προσφέρουν. Ἐκεῖνο πού μέ ἐνδιαφέρει γι' αὐτούς εἶναι νά μὴν ἐκτρέπουν τήν ψαλμωδία τους σέ κοσμικό ὕφος, ἀλλά, ἔστω καί ἂν δέν ψάλλουν τό τροπάριο στόν κανονικό του ἦχο, νά μὴν χαλοῦν ὅμως τήν ἀτμόσφαιρα τῆς ὀρθόδοξης ὑμνωδίας. Γι' αὐτό τίς κασσέτες πού θά λαμβάνετε ἀπό τήν Μητρόπολη, νά τίς δίνετε νά τίς ἀκοῦνε καί αὐτοί οἱ ἱεροψάλτες σας.

6. Ὅταν ἐπισκέπτομαι τίς ἐνορίες σας μὴν φροντίζετε γιά μένα νά καλέσετε καλό ψάλτη, γιατί ἐγώ ἔχω πάντα μαζί μου τόν π. Γρηγόριο, πολλές δέ φορές καί τόν Πρωτοσύγκελλο, πού εἶναι καί οἱ δύο τους καλοί ἱεροψάλτες. Μὲ ἐνδιαφέρει ὄχι ὅταν θά εἶμαι ἐγώ στόν Ναό, νά εἶναι τότε μόνο καλή ἡ ψαλμωδία, ἀλλά θέλω νά ἔχει πάντα ὁ λαός τοῦ Θεοῦ στήν ἐνορία του ὀρθόδοξο ψαλμικό ἄκουσμα.

Β'

Ἐφιστῶ τήν προσοχή στό κήρυγμα πού λαμβάνετε. Εἶναι μία ὀρθόδοξη κατήχηση μέ τήν ὁποία, διά μέσου τῶν ἱερέων, κάνω τήν κηρυκτική μου διακονία στήν Μητρόπολη. Τό κήρυγμα,

πατέρες, γιά νά εἶναι πραγματικό κήρυγμα, δηλαδή ὀρθόδοξο, πρέπει νά ἔχει θεολογία. Τά κηρύγματα τῆς Σειρᾶς πού λαμβάνετε, ἀναφέρονται στήν ὀρθόδοξη πίστη μας καί εἶναι γι' αὐτό πολύ σημαντικά. Παρακαλῶ, λοιπόν, νά τά διαβάξετε ἐσεῖς πρῶτα, γιά νά τά κατανοεῖτε, ὥστε νά μπορεῖτε νά τά ἀποδίδετε μέ νόημα.

Τό κήρυγμα, πατέρες μου, πρέπει νά ἔχει θρεπτική τροφή γιά τόν λαό, πρέπει νά ἔχει «γάλα», ὅπως ἔτσι χαρακτηρίζεται ἡ διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων. Ἐάν τό κήρυγμα δέν ἔχει θεολογία καί λέει ἀπλᾶ τό νά εἴμαστε καλοί ἄνθρωποι, δέν ὠφελεῖ. Καί σέ μιά ποδοσφαιρική ομάδα λένε τό νά εἴμαστε καλοί ἄνθρωποι καί νά εἶναι ἀγαπημένα τά ἀνδρόγυνα ἤ τό νά μὴν μπλέξουν τά παιδιά μέ ναρκωτικά. Τό ὀρθόδοξο κήρυγμα πρέπει νά κάνει θεοφόρους ἀνθρώπους καί αὐτό γίνεται μέ τήν διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων. Προσπαθῶ στό κήρυγμά μου νά δίνω τήν βιβλική καί τήν πατερική θεολογία. Καταλαβαίνω ὅτι μερικά νοήματα φαίνονται δύσκολα στήν κατάληψή τους, ἀλλά δέν σημαίνει αὐτό ὅτι δέν πρέπει νά λέγονται. Καί τά τροπάρια τῆς ὑμνωδίας μας καί τό Δοξαστικό τοῦ Ὁρθοῦ καί τοῦ Ἑσπερινοῦ εἶναι ἀκατάληπτο, ἀλλά δέν σημαίνει αὐτό ὅτι δέν πρέπει νά ψάλλεται. Οὔτε συμφωνοῦμε μ' αὐτούς πού λέγουν ὅτι πρέπει νά μεταφράζονται καί νά ἀποδίδονται μεταφρασμένα στήν θεία Λατρεία.

Μέ συγχωρεῖτε νά πῶ, ὅτι πέρα ἀπό μᾶς ἐκτιμοῦν πολύ τά γραφόμενα κυριακάτικα κηρύγματά μας καί ἀκούω πολύ καλούς ἐπαίνους γι' αὐτά. Ἀρκεῖ νά σᾶς πῶ ὅτι Μητροπολίτης κάποιας μεγάλης καί ἐκτενοῦς Μητροπόλεως τήν νέα Σειρά τῶν κηρυγμάτων μας, θά τήν κάνει θέμα ἑσπερινῶν κηρυγμάτων στήν πολυπληθεῖ Μητρόπολή του. Αὕτη τήν ἐβδομάδα πού λαμβάνετε τήν παροῦσα ἐγκύκλιο ἔχει διοργανώσει αὐτός ὁ Ποιμενάρχης ἱερατική σύναξη τῶν ἱερέων τῆς Μητροπόλεως του, στήν ὁποία καί μέ καλεῖ νά ὁμιλήσω ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν Μαθημάτων τῆς Σειρᾶς αὐτῆς, δηλαδή τῶν κηρυγμάτων τῆς δικῆς μας Μητροπόλεως, τήν ὁποίαν Σειρά θά μεταδώσουν οἱ ἱερεῖς τῆς ξένης Μητροπόλεως στό Ποίμνιό τους.

Πατέρες μου, μέ τήν Χάρη τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Παναγίας μας, ἔχω ἀγαπήσει τήν Μητρόπολη καί θέλω καί ἐπιθυμῶ τήν πρόοδό της. Ἡ προσευχή μου εἶναι ὁ Κύριος νά μέ σώσει μέ τόν λαό τῆς Ποίμνης μου. Τά ὅσα λέγω καί γράφω προέρχονται ἀπό τόν πόθο μου αὐτό. Συγχωρήσατε με ὅπου σᾶς λυπῶ. Σᾶς ἀγαπῶ ὅλους καί εὐχομαι πλούσια τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ στίς οἰκογένειές σας. Εὐχεσθε ὑπέρ ἐμοῦ.

Μέ πολλές εὐχές καί ἀγάπη Χριστοῦ
† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας

ΣΕΙΡΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑΣ

Ἑβδομαδιαῖα Μαθήματα ἀποσπελλόμενα στούς Ἱερεῖς καί στίς Ἱερές Μονές τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως διά τήν θεολογική τους κατάρτιση.

ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

(συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο)

β) Ἑλληνική, Ρωμαϊκή καί Ἀνατολική θρησκεία

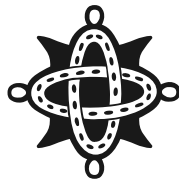
1. Ἡ ἐλληνική θρησκεία μέ ὅλες τίς ποικίλες της μορφές εἶχε ἐπηρεάσει καί αὐτή κατά πολύ τόν ἐλληνιστικό χῶρο, μέσα στόν ὁποῖον ἀναπτύχθηκε ὁ χριστιανισμός. Ὅταν δέ λέγουμε ἐλληνική θρησκεία ἐδῶ δέν ἐννοοῦμε τό ἀφελές δωδεκάθεο τοῦ Ὀλύμπου, ἀλλά τήν προσπάθεια τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος νά ἀνταποκριθεῖ στίς πνευματικές ἀναζητήσεις τῶν ἀνθρώπων, στήν ἀνάγκη, γιά παράδειγμα, νά γνωρίσουν οἱ ἄνθρωποι τόν ἑαυτό τους καί τόν προορισμό τους, στόν πόθο τους γιά τήν αἰωνιότητα καί γιά βαθύτερη γνώση τοῦ Θεοῦ καί σχέση μαζί του. Ἔτσι ἡ ἐλληνική θρησκεία εἶχε τήν μύηση τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, πού ἐξέφραζαν τήν ἀνάγκη γιά γνώση καί βαθύτερη σχέση μέ τό θεῖο. Εἶχε τά Ὀρφικά μυστήρια, στά ὁποῖα φαίνονται οἱ ἀντιλήψεις γιά τήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, γιά τήν μελλοντική ἀμοιβή ἢ τιμωρία τῶν ἀνθρώπων, ἀντιλήψεις πού εἶναι δόγματα στήν χριστιανική πίστη. Ἡ λατρεία πάλι τοῦ Διονύσου, πού, ὅπως ὅλα τά μυστήρια τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας, καλλιεργήθηκε ἀπό τόν 6ο αἰ. π.Χ., προσπαθεῖ νά ἐρμηνεύσει τήν ζωή καί τόν θάνατο. Ὁ ἄνθρωπος στήν ἐλληνική θρησκεία ὑποβάλλεται σέ καθαρμούς καί ἐξαγνισμούς γιά νά προσεγγίσει καί νά γνωρίσει τό θεῖο. Στήν προσέγγισή του αὐτή ὅμως δέν πρέπει νά ξεπερνᾷ ὁρισμένα ὅρια, γιατί ὅταν τά ξεπεράσει διαπράττει τό μεγαλύτερο ἔγκλημα, τήν «ὑβρίν» πρὸς τοὺς θεούς.

2. Ἀργότερα ἄρχισε νά ὑποχωρεῖ ἡ θρησκευτικότητα τῶν Ἑλλήνων καί νά πέφτει στήν δεισιδαιμονία καί τήν μαγεία, ὅπως ἀτονοῦσε πάλι καί τό ἐνδιαφέρον γιά τά μεγάλα θρησκευτικά βιώματα, ἐνδιαφέρον πού παρετηρεῖτο πρῶτα. Ἀλλά

ἡ ἀρξαμένη ἤδη τάση πρὸς ἐνοποίηση τῶν θεῶν καί ἡ ἀναγωγή τους σέ ἓνα καί μοναδικό Ὄν καί ὁ συγκρητισμός, τό φαινόμενο δηλαδή τῆς ἀναμίξεως τῶν διαφορῶν θρησκειῶν, καί πῶς συγκεκριμένα τό φαινόμενο τῆς εἰσδύσεως τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν στόν ἑλληνορωμαϊκό κόσμο, ἀναζωπύρωσε κάπως τήν θρησκευτικότητα ὁλόκληρου τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου. Ἔτσι ἔχουμε τήν πρόσμιξη τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων μέ τήν λατρεία ἄλλων θεοτήτων, τῆς αἰγυπτιακῆς Ἰσιδος καί τῆς φρυγικῆς Κυβέλης, γιά παράδειγμα. Πολλές φορές ὅμως, ὅπως τό καταλαβαίνουμε, ἡ πρόσμιξη αὕτη ἦταν εἰς βάρος τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν θεοτήτων. Τό πρόβλημα αὐτό ὅμως ἔλυσε ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτορας Αὐγουστος (31 π.Χ. — 14 π.Χ.), ὁ ὁποῖος ἐνίσχυσε τήν λατρεία τοῦ αὐτοκράτορα (ἢ τοῦ δαιμονίου τοῦ αὐτοκράτορα), ἡ ὁποία ἀργότερα ἔγινε καί ὑποχρεωτική. Μέ τήν ὑποχρεωτική δέ αὕτη λατρεία τοῦ αὐτοκράτορα ἐνώθηκαν ὅλοι οἱ ὑπήκοοι τοῦ ἀπέραντου ρωμαϊκοῦ κράτους.

3. Οἱ θρησκεῖες εἶχαν λατρεία, ἡ δέ λατρεία ἦταν γενικά ἀπόκρυφη πράξη καί ἀπέβλεπε στήν ἔνωση μέ τό θεῖο καί τήν λύτρωση ἀπό τόν θάνατο. Ἀπαραίτητο γι' αὐτό ἦταν οἱ προπαρασκευαστικές πράξεις, ἡ κάθαρση, ἡ ἄσκηση, τό βάπτισμα καί τά μυστικά δεῖπνα. Οἱ τελετές αὐτές ἔδιναν ἓνα ἰδιαίτερο βάθος καί ἓνα ἐπιβλητικό χαρακτήρα στίς μυστηριακές θρησκεῖες τῶν εἰδωλολατρῶν. Παράλληλα δέ μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς φιλοσοφίας ἐπηρεάζονται αὐτά τά δύο καί συμβαίνει ἡ θρησκεία νά φιλοσοφεῖ καί ἡ φιλοσοφία νά θρησκεύει. Αὐτό συμβαίνει ἰδιαίτερα στήν Ἀλεξάνδρεια, ἡ ὁποία ἔμοιαζε μέ χοάνη πολιτισμῶν, θρησκειῶν, φιλοσοφικῶν σχολῶν καί τεχνῶν.

4. Λόγω τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ τά χαρακτηριστικά στοιχεῖα τῶν διαφορῶν θεοτήτων ἀφαιροῦνται ἀπό τίς θεότητες αὐτές καί γίνονται χαρακτηριστικά ἰδιώματα τοῦ ὕψιστου θεοῦ, τοῦ ἑνός Ὄντος, γιατί εἶπαμε ὅτι ἤδη ἄρχισε ἡ ἐνοποίηση τῶν θεῶν καί ἡ ἀναγωγή τους σέ ἓνα καί μοναδικό Ὄν.

ΣΕΙΡΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑΣ

Ἑβδομαδιαῖα Μαθήματα ἀποσπελλόμενα στούς Ἱερεῖς καί στίς Ἱερές Μονές τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως διά τήν θεολογική τους κατάρτιση.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

(συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο)

γ) Μαρκιωνισμός

Στούς θρησκευτικούς παράγοντες, πού ἐπέδρασαν στήν διατύπωση τῆς θεολογίας τῆς Ἐκκλησίας μας, κατατάσσεται καί ὁ Μαρκιωνισμός καί ὁ Μανιχαϊσμός.

1. Ὁ Μαρκίων πραγματικά δέν ἦταν ἓνας ἀπλός διδάσκαλος ἢ ἓνας αἵρετικός, ἀλλά προσπάθησε νά συγκροτήσῃ ἑκκλησίαν μέ ἱεραρχία καί μυστήρια. Εὐφυής, ὅπως ἦταν, καί ἐνεργητικός ἔπεισε σύντομα πολλούς ἀκατήχητους χριστιανούς νά πιστέψουν ὅτι ἡ μόνη ἀληθινή ἑκκλησία εἶναι ἡ δική του. Ἐγγραφε ἐπιστολές καί ἔκανε ἐπισκέψεις σέ διάφορες πόλεις γιά τήν διάδοση τῆς διδασκαλίας του. Ὅπως ἀναφέρει καί ὁ Εἰρηναῖος, ἐπισκέφθηκε καί τήν Σμύρνη, ὅπου συνάντησε τόν Ἐπίσκοπό της Πολύκαρπο. Τοῦ ζήτησε νά τόν ἀναγνωρίσῃ μέ τήν φράση «ἐπίγνωσκε ἡμᾶς». Καί ὁ ἅγιος Ἐπίσκοπος τοῦ ἀπάντησε: «Ἐπιγινώσκω, ἐπιγινώσκω σε τόν πρωτότοκον τοῦ Σατανᾶ» (Εἰρηναίου, Ἑλεγχος 3,3,4)!

2. Ὁ Μαρκίων ἦταν γνωστικιστής, ἄν καί τό σύστημά του δέν εἶχε τίς χαρακτηριστικές θεωρίες τῶν Γνωστικῶν, ὅπως τήν θεωρία τῶν αἰώνων (τῶν ὄντων δηλαδή μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων), τῆς λυτρώσεως μέ τήν γνώση καί τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν. Ὅμως ἡ διδασκαλία τοῦ Μαρκίωνα εἶχε ἄλλα θεμελιώδη γνωστικά στοιχεῖα, ὅπως τήν διαρχία, τόν ἀντιουδαϊσμό, τίς ἀκραῖες ἐγγρατιτικές τάσεις ἢ τήν περιφρόνηση τῆς ὕλης, τόν δοκητισμό κ.ἄ. Γι' αὐτό καί κατατάσσουμε τόν Μαρκίωνα στούς θρησκευτικούς παράγοντες, πού ἐπέδρασαν στήν διατύπωση τῆς θεολογίας τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως εἴπαμε, γιατί αὐτός πραγματικά θέλησε νά κάνει θρησκεία, γνωστική ἑκκλησία. Ὁ Μαρκιωνισμός συγκλόνισε πραγματικά τήν ἀληθινή Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ κατά τόν Β' καί Γ' αἰώνα, τότε μάλιστα πού αὐτή προσπαθοῦσε νά συγκροτηθεῖ θεολογικά καί ὀργανωτικά. Ἱχνη τοῦ Μαρκιωνισμοῦ διατηρήθηκαν μέχρι τόν ΣΤ' αἰώνα. Τό σύστημα ὅμως αὐτό γνώρισε ποικίλες διαμορφώσεις καί στήν θεωρία καί στήν ὀργάνωση, γιατί κάθε ἰσχυρός ἀπόγονος τοῦ Μαρκιωνισμοῦ πρόσθετε καί δικά του στοιχεῖα καί ἄλλαζε λοιπόν σέ κάτι τήν ἀρχική διδασκαλία τοῦ ἱδρυτῆ της.

δ) Μανιχαϊσμός

1. Ὁ Μανιχαϊσμός εἶναι καί αὐτός γνωστικό σύστημα καί ἀποτελοῦσε κράμα ἀνατολικῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων καί χριστιανισμοῦ. Ἰδρυτής τοῦ συστήματος αὐτοῦ εἶναι ὁ Μάνης (216-277), ὁ ὁποῖος γεννήθηκε στήν Βαβυλωνία σέ περιβάλλον γνωστικό καί βαθιά θρησκευτικό. Ταραγμένος ψυχικά ἔβλεπε ὁράματα, τά ὁποῖα ἐρμήνευσε ὅτι ὁ Θεός τόν καλεῖ σέ ἱερή ἀποστολή. Ἡ διδασκαλία του ἦταν κράμα ἀπό χριστιανικά, βουδδιστικά, ζωροαστρικά καί γνωστικά στοιχεῖα. Μέ τό μεικτό αὐτό σύστημα πού κατασκεύασε νόμιζε ὅτι ἔδινε τήν ὅλη ἀλήθεια, πού εἶχαν ἐκφράσει μέχρι τότε ὅλοι οἱ σοφοί ἄνδρες πού προηγήθηκαν (ὁ Ἀδάμ, ὁ Σήμ, ὁ Ἐνῶχ, ὁ Νῶε, ὁ Ἀβραάμ, ὁ Βούδδας, ὁ Ζωροάστρης, ὁ Ἰησοῦς κ.ἄ.). Δηλαδή ὁ Μάνης πίστευε ὅτι ἔχει τό πλήρωμα τῆς ἀλήθειας, πράγμα πού δέν εἶχαν ὅλοι οἱ πρό αὐτοῦ ἄνδρες. Ὅπως διακήρυξε ὁ ἴδιος, οἱ γραφές τῶν ἄλλων θρησκείων ἐνσωματώνονται κατ' ἐκλογήν του στίς ἰδικές του γραφές.

2. Βασικός σκοπός τοῦ Μανιχαϊσμοῦ εἶναι ἡ γνώση πού δίνει τήν λύτρωση, τήν ἀποκτᾶ ὅμως ὁ πιστός τοῦ θρησκευτικοῦ αὐτοῦ συστήματος μέ τήν ἄσκηση καί μέ τήν μύηση στήν μανιχαϊκή κοινότητα. Ἡ περιφρόνηση τῆς ὕλης καί τῆς σάρκας εἶναι βασικό στόν Μανιχαϊσμό. Ἐπειδή δέ αὐτή ἀκριβῶς ἦταν ἡ ἀρχή τοῦ Μανιχαϊσμοῦ, αὐτός, σάν θρησκευτικό σύστημα, ἦταν ἐνάντιος καί πρὸς τήν τεκνογονία. Ἀλλά πῶς ὁ Μανιχαϊσμός θά ἔχει ὁπαδούς, ἂν δέν τεκνοποιοῦν οἱ ἄνθρωποι; Γι' αὐτό ὁ Μάνης διαπίστωσε ἐνωρίς ὅτι ἔχει ἀνάγκη καί ἀπό τούς γήινους καί τούς ἁμαρτωλούς πού θά τεκνοποιοῦν, γιά νά ζήσει τό κοινόβιό του. Ἔτσι τούς ὁπαδούς του τούς διέκρινε σέ τελεῖους, πού περιφρονοῦσαν τόν γάμο, καί σέ κατηγουμενούς. Ἀπό τούς δεύτερους δέν ἀπαιτοῦσε ὁ Μάνης νά ἐφαρμόζουν τόν αὐστηρό ἠθικό νόμο καί γι' αὐτό τούς ἐπέτρεπε νά προσφέρουν μέ τήν «ἁμαρτία» τοῦ γάμου — ὅπως τό θεωροῦσε αὐτός — ὁπαδούς στήν κοινότητά του.

3. Ἡ συγκρητιστική θρησκεία τοῦ Μανιχαϊσμοῦ διαδόθηκε ταχύτατα κυρίως στήν Ἀσία, τήν Ἀφρική καί τήν Εὐρώπη, ἀπό τόν διάδοχο τοῦ Μάνη, τόν Σισίνιο, ὁ ὁποῖος χειροτόνησε 12 ἀποστόλους, 72 ἐπισκόπους καί ἀρκετούς πρεσβυτέρους καί διακόνους γιά τό ἔργο αὐτό, τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ θρησκευτικοῦ του συστήματος.

Ὁ Μανιχαϊσμός ἔχει πολλά συγγενῆ στοιχεῖα πρὸς τόν Χριστιανισμό καί αὐτό δημιουργοῦσε σύγχυση στούς πιστούς. Γι' αὐτό καί στήν Ἐκκλησία ἀναπτύχθηκε πλούσια ἀντιμανιχαϊκή πολεμική γραμματεία πρὸς διαφώτιση τῶν χριστιανῶν καί προφύλαξή τους ἀπό τήν πλάνη. Στήν Κίνα ὁ Μανιχαϊσμός ἀποτελοῦσε τήν ἐπίσημη θρησκεία ὀρισμένων κρατῶν μέχρι τόν ΙΓ' αἰώνα.

ΣΕΙΡΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑΣ

Ἑβδομαδιαῖα Μαθήματα ἀποσπελλόμενα στούς Ἱερεῖς καί στίς Ἱερές Μονές τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως διά τήν θεολογική τους κατάρτιση.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

(συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο)

Ἐπίδραση τῶν ἔξωθεν πνευματικῶν παραγόντων
στήν διαμόρφωση τῆς πατερικῆς θεολογίας

2. ΓΝΩΣΤΙΚΙΣΜΟΣ

1. Ὁ Γνωστικισμός ξεκίνησε ἀπό τόν πόθο τοῦ ἀνθρώπου νά ἀπαντήσῃ στά ἀγωνιώδη ἐρωτήματα πού πιέζουν τήν ψυχή του: Τί εἴμαστε, ἀπό ποῦ ἐρχόμαστε καί ποῦ πηγαίνουμε, τί εἶναι ἡ λύτρωση καί πῶς πετυχαίνεται. Ὅπως ὅμως εἶναι φυσικό, στό κίνημα αὐτό μέ τέτοια ἐρωτήματα εἰσεχώρησαν καί πολλοί συγκεχυμένοι στήν ψυχή καί ἀφελεῖς ἄνθρωποι μέ ἀρρωστημένη θρησκευτικότητα. Ἔτσι ὁ γνωστικισμός παρουσιάζει ἓνα κράμα μιᾶς ἐναγώνιας ἀναζήτησης τῶν μεγάλων προβλημάτων πού ἀπασχολοῦν τόν ἄνθρωπο, ἀλλά καί μιᾶς ἀφελοῦς ἀναζητήσεως γιά μιά ζωή μέ καλύτερη ποιότητα. Ἀδυνατοῦμε νά βροῦμε τήν ἀρχή τοῦ Γνωστικισμοῦ, ἀλλά πρέπει νά παραδεχθοῦμε ὅτι ἡ μορφοποίησή του ὀριμάζει κυρίως ἀπό τά μέσα τοῦ Α' μ.Χ. αἰ., παράλληλα δηλαδή μέ τήν Ἐκκλησία. Οἱ ρίζες ὅμως τοῦ Γνωστικισμοῦ ξεκινοῦν ἀπό τούς ἐλληνοιστικούς χρόνους. Οἱ Μανδαῖοι στίς ὄχθες τοῦ Ἰορδάνου καί ἴσως ὁ γνωστός Σίμων μάγος (μέσα τοῦ Α' μ.Χ. αἰ.) ἀποτελοῦν τά ἀρχαιότερα ἱστορικά δείγματα τοῦ Γνωστικισμοῦ.

2. Τό φαινόμενο τοῦ Γνωστικισμοῦ γεννήθηκε στό κλίμα τοῦ συγκρητισμοῦ. Στόν ἐναγκαλισμό τῶν τεσσάρων μεγάλων πολιτισμῶν, τοῦ ἐλληνικοῦ, τοῦ αἰγυπτιακοῦ, τοῦ βαβυλωνοπερσικοῦ καί τοῦ ἰουδαϊκοῦ, πολιτισμῶν πού ἐξέφραζαν ὄχι μόνο φιλοσοφικές ἀντιλήψεις ἀλλά καί μεταφυσικά βιώματα, σ' αὐτό τό κλίμα, ξαναλέγουμε, γεννήθηκε ὁ Γνωστικισμός. Τό πάθος γιά τήν λύτρωση, ἡ νοσταλγία γιά τό ὑπερέραν, ἡ λαϊκή πίστη, ἡ ἐλπίδα καί ἡ αἰσιοδοξία, στοιχεῖα τῶν πολιτισμῶν αὐτῶν, ἐνοποιήθηκαν, μορφοποιήθηκαν καί ἐγιναν διδασκαλίες, καί τίς περισσότερες φορές ἐγιναν θρησκευτικοφιλοσοφικά συστήματα.

Τό θεμέλιο τοῦ Γνωστικισμοῦ εἶναι ἡ γνώση. Ἡ γνώση ὑπῆρχε καί πρῶτα ὡς ἰδανικό, ὡς φιλοσοφικό ἐπίτευγμα. Τώρα ὅμως μέ τόν Γνωστικισμό ἡ γνώση παίρνει θρησκευτικό περιεχόμενο, γίνεται προϋπόθεση γιά νά ἐπιτύχει ὁ ἄνθρωπος τήν λύτρωση ἢ, γιά νά τό ποῦμε καλύτερα, ἡ γνώση, αὕτη εἶναι ἡ λύτρωση γιά τούς ὀπαδούς τοῦ συστήματος. Γιά τούς Γνωστικούς γίνεται ἡ Γνώση.

3. Ἡ γνώση αὕτη στό γνωστικιστικό σύστημα ἐθεωρεῖτο ὡς μία ἀποκάλυψη τοῦ θεοῦ στούς ὀπαδούς του, ἀποκάλυψη πού ἐρμηνεύεται βάσει τῶν πλατωνικῶν ἰδεῶν καί βάσει τῶν

ἀνατολικῶν κοσμολογικῶν ἀντιλήψεων. Ἐδῶ στὸν Γνωστικισμό, πού εἶναι μεῖγμα θρησκευτῶν καί φιλοσοφίας, παρατηροῦμε ἓνα περίεργο φαινόμενο. Παρατηροῦμε ὅτι ἡ φιλοσοφία ἀναζητεῖ τήν ἐγκυρότητα τῆς γνώσεως στήν ἀποκάλυψη. Τό πράγμα δεικνύει τήν κόπωση πιά τῆς φιλοσοφίας καί τήν ἀδυναμία της καί τήν ἀπογοήτευσή της στά ἐπιτεύγματά της. Παράλληλα ὅμως παρατηροῦμε ὅτι καί ἡ θρησκεία ζητάει νά στηρίξει τήν γνώση της στὸν φιλοσοφικό λόγο, πράγμα πού προδίδει τήν ἀμφιβολία τῶν θρησκευτῶν στήν κηρυττόμενη ἀλήθειά τους. Μὲ τό κίνημα τοῦ Γνωστικισμοῦ ἡ ἀνθρωπότητα ἔγινε γιά πρώτη πράγματι φορὰ θεατῆς αὐτοῦ τοῦ φαινομένου. Ἡ φιλοσοφία νά ζητάει τήν ἀποκάλυψη τῆς θρησκείας καί ἡ θρησκεία νά ζητάει φιλοσοφικές ἀντιλήψεις. Καί αὐτό ἔγινε γιατί ἡ φιλοσοφία καί ἡ θρησκεία ζητοῦσαν νέα ἐρείσματα καί νέους τρόπους γιά νά βοηθήσουν τὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἀγωνιοῦσε ἀπὸ ἀγχώδη προβλήματα καί σπάραζε ἀπὸ τίς ἀγωνίες τῆς ζωῆς.

4. Βασικὴ θεωρία τοῦ Γνωστικισμοῦ, μέ τήν ὁποία ἐρμήνευε τό ὑπάρχον στὸν κόσμον κακόν, εἶναι ἡ διαρχία (ἢ διαλισμός). Ὁ Γνωστικισμός διακρίνει τὸν ἀγαθὸ θεὸ ἀφ' ἑνός καί τὸν κακὸ δημιουργὸ θεὸ ἀφ' ἑτέρου. Ἔτσι, τό κακόν στὸν κόσμον ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὸν κακὸ δημιουργὸ θεόν. Ὁ ἀγαθὸς θεὸς παραμένει ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον καί δὲν ἔχει καμμιά σχέση καί καμμιά εὐθύνη γιά τό κακόν πού συμβαίνει σ' αὐτόν. Τήν εὐθύνη αὐτὴ γιά τό κακόν τοῦ κόσμου τήν ἔχει ὁ κακὸς δημιουργὸς θεός. Γιά νά παύσει τώρα τό κακόν πού ὑπάρχει στὸν κόσμον πρέπει νά νικηθεῖ ὁ δημιουργὸς θεός καί νά γεφυρωθεῖ τό χάσμα μεταξύ τοῦ ὑψίστου καλοῦ θεοῦ καί τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γεφύρωση αὐτὴ πετυχαίνεται μέ ὄντα πού λέγονται αἰῶνες. Οἱ αἰῶνες αὐτοὶ προβάλλονται ἢ γεννῶνται ἀπὸ τὸν ὑψίστο καλὸ θεὸ καί φθάνουν μέχρι τὸν ἄνθρωπο. Ὁ Γνωστικισμός ἐπηρέασε πολλοὺς χριστιανούς καί ἔτσι ἔχουμε ἓναν χριστιανίζοντα Γνωστικισμό. Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν χριστιανίζοντα Γνωστικισμό ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἢ καί ἡ Ἐκκλησία ἀποτελοῦν αἰῶνες.

5. Ὅπως τό καταλαβαίνουμε ἀπὸ τήν παραπάνω θεωρία τοῦ Γνωστικισμοῦ περί διαρχίας, ἡ ὕλη θεωρεῖται ὡς ἁμαρτωλὴ, γιατί προέρχεται ἀπὸ τὸν κακὸ δημιουργὸ θεόν. Ἀρα τό ἀνθρώπινο σῶμα, ὡς συνιστάμενο ἀπὸ τήν ὕλη εἶναι ἁμαρτωλόν καί πρέπει νά περιφρονεῖται. Εἶναι ἢ «φυλακὴ τῆς ψυχῆς», ὅπως τό ἔλεγε ὁ Πλάτων. Καί γι' αὐτό πρέπει νά τό καταφθεύρουμε. Ἔτσι, μέ τήν θέση αὐτὴ μπορούμε νά κατανοήσουμε τίς ἀκραῖες ἀσκητικές τάσεις τοῦ Γνωστικισμοῦ. Πρέπει ὅμως νά ποῦμε ὅτι στὸν Γνωστικισμό ἐπικράτησαν καί ἀκριβῶς ἀντίθετες τάσεις, τάσεις ἀπολαύσεως τῶν σαρκικῶν παθῶν. Ἔτσι, γιά παράδειγμα, ὁ υἱὸς καί μαθητὴς τοῦ Βασιλείδου, ὁ Ἰσίδωρος, δίδασκε ὅτι ὁ τέλειος γνωστικὸς δικαιούται νά πράττει κάθε εἶδος σαρκικὴ ἁμαρτία, γιατί εἶναι ἀπελευθερωμένος ἀπ' ὅλα.

Ἐπειδὴ στὸν Γνωστικισμό ἐμφανίζονταν ὁλοέν καί νέοι γνωστικοὶ διδάσκαλοι, πού ὁ καθένας τους ἔδινε ἓνα νέο γνωστικόν σύστημα, γι' αὐτό καί σ' αὐτόν, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ συγκρητισμοῦ, δὲν παρουσιάζεται ἓνα ἐνιαῖο καί σταθερό σύστημα, ἀλλὰ διάφορα. Τόσο δὲ διαφέρουν μεταξύ τους τὰ συστήματα αὐτά τοῦ Γνωστικισμοῦ, ὥστε δὲν μπορούμε νά βροῦμε κοινὰ χαρακτηριστικά τους. Ἔτσι, δὲν μπορούμε νά ἀπαντήσουμε στοῦ ἐρώτημα ἂν ὁ Γνωστικισμός εἶναι θρησκεία ἢ φιλοσοφία, γιατί σέ ἄλλα γνωστικά συστήματα ἐπικρατεῖ τό θρησκευτικόν στοιχεῖο καί σέ ἄλλα τό φιλοσοφικόν.

6. Ἐπειδὴ ὁ Γνωστικισμός μέ ὅλα τὰ συστήματά του, ἔλαβε σέ μερικές χῶρες (Αἴγυπτος, Συρία) πολλὰ χριστιανικά στοιχεῖα, γι' αὐτό καί ἐπηρέασε πολλοὺς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι καί παρασύρθηκαν σ' αὐτόν ἀπὸ ἓνα χριστιανίζοντα γνωστικισμό, ὅς τὸν ποῦμε ἔτσι. Ὁ Γνωστι-

κισμός ἔφερε σύγχυση στους χριστιανούς, σ' αὐτούς βέβαια πού δέν ἦταν καλῶς κατηχημένοι. Ἦταν δέ εὐκολότερη ἡ ἐπίδραση τοῦ Γνωστικισμοῦ σέ πολλούς χριστιανούς, γιατί οἱ γνωστικοί χρησιμοποιοῦσαν καί ποιητικό λόγο καί ἄλλα παρόμοια μέσα μέ τά ὁποῖα συγκινοῦσαν τούς ἀκροατές. Ἡ Ἐκκλησία ἔζησε ἐντονη ἀγωνία γιά τόν κίνδυνο τοῦ Γνωστικισμοῦ καί ἀγωνίστηκε γιά δύο καί πλέον αἰῶνες, γιά νά δείξει διά τῶν Πατέρων τῆς τήν ψευδοχριστιανικότητά του. Αὐτό τό πέτυχε ἰδιαίτερα κατά τίς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ Β' αἰ. ὁ μέγας θεολόγος τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ Εἰρηναῖος ἐπίσκοπος Λουγδούνου. Πρέπει δέ νά ποῦμε ὅτι ἀπό τά συγγράμματα τῶν κατὰ τοῦ Γνωστικισμοῦ Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας σώθηκαν καί πολλά κείμενα τοῦ Γνωστικισμοῦ. Οἱ ἐκκλησιαστικοί δηλαδή συγγραφεῖς γιά νά ἀναιρέσουν τόν Γνωστικισμό παρέθεταν στά δικά τους ἔργα καί ἀποσπάσματα ἀπό τά γνωστικά κείμενα καί ἔτσι διασώθηκε ἓνα μέρος ἀπό τήν γνωστική φιλολογία. Οἱ γνώσεις μας ὅμως γιά τόν Γνωστικισμό ἐμπλουτίστηκαν σοβαρά μέ τήν ἀνακάλυψη κατὰ τό 1945 στό Nag Hammadi (Ἄνω Αἴγυπτος) πολλῶν γνωστικῶν κειμένων. Οἱ ἐπιφανέστεροι διδάσκαλοι τοῦ Γνωστικισμοῦ ἦταν ὁ Οὐαλεντῖνος, ὁ Βασιλείδης, ὁ Ἰσίδωρος καί ὁ Βαρδεσάνης.

7. Ὅπως εἶπαμε, ἡ ποικιλία τῶν γνωστικῶν συστημάτων δέν μᾶς ἐπιτρέπει νά δώσουμε σταθερά κοινά χαρακτηριστικά τοῦ Γνωστικισμοῦ. Παρακάτω ὅμως παραθέτουμε μερικά τοιαῦτα χαρακτηριστικά, ὅχι ὅμως σταθερά, ἀλλά σχετικά.

(α) Ἡ Γνώση στόν Γνωστικισμό βασίζεται σέ ἀποκάλυψη, ὅπως οἱ ὁπαδοί τοῦ συστήματος ἐννοοῦν αὐτήν.

(β) Ὁ Γνωστικισμός ἰσχυρίζεται ὅτι κατέχει δική του ἀποκάλυψη, ἡ ὁποία μάλιστα εἶναι μυστική, ὅπως ἀπόκρυφα εἶχε πολλές φορές καί τά κείμενά του σχετικά μέ τήν ἀποκάλυψη αὐτή.

(γ) Ὁ Γνωστικισμός ἀπορρίπτει συνήθως τήν Παλαιά Διαθήκη ἢ τήν ἐρμηνεύει ἀλληγορικά. Παρά ὅμως τό ὅτι ὁ Γνωστικισμός ἀπορρίπτει τήν Παλαιά Διαθήκη, δέν λείπουν ἰουδαϊκά στοιχεῖα ἀπό τό σύστημά του.

(δ) Ὁ ὕψιστος θεός τοῦ Γνωστικισμοῦ εἶναι ὑπερβατικό ὄν, ἀπρόσιτο καί ξένο πρὸς τόν ἄνθρωπο. Γι' αὐτό προβάλλονται ἐνδιάμεσα ὄντα, οἱ αἰῶνες, γιά νά γεφυρώσουν τό μέγα χάσμα μεταξύ θεοῦ καί ἀνθρώπων.

(ε) Ὁ κόσμος εἶναι περιφρονητέος, ἀφοῦ δημιουργήθηκε ἀπό τόν δημιουργό κακό θεό, γιατί οἱ Γνωστικιστές, εἶπαμε, δέχονται τήν δυαρχία.

(στ) Κατά τόν Γνωστικισμό οἱ ἄνθρωποι γενικά χωρίζονται σέ τρεῖς κατηγορίες: Στούς πνευματικούς· εἶναι αὐτοί πού ἔχουν τήν πλήρη γνώση. Στούς ψυχικούς, σ' αὐτούς δηλαδή πού ἔχουν μόνο πίστη, καί στούς σωματικούς. Εἶναι αὐτοί πού εἶναι στραμμένοι στήν ὕλη, πού οἱ γνωστικοί τήν πιστεύουν ὡς ἁμαρτωλή. Γι' αὐτό αὐτοί δέν μποροῦν νά ἐλπίζουν σέ καμμιά σωτηρία.

(ζ) Ἡ γνώση εἶναι πολύ ἀνώτερη ἀπό τήν πίστη.

(η) Ἡ δυαρχία τῶν γνωστικῶν ὁδηγεῖ σέ αὐστηρό ἀσκητισμό, σέ τέλεια δηλαδή περιφρόνηση τοῦ σώματος. Δέν λείπει ὅμως, ὅπως εἶπαμε, καί ἡ ἀντίθετη τάση, ἡ σαρκολατρία.

(θ) Ὁ Γνωστικισμός εἶναι θρησκευτικοφιλοσοφικό σύστημα καί ἀπευθύνεται στους ἐκλεκτούς.

(ι) Ὁ Γνωστικισμός βλέπει δοκητικά τό ἔργο τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Χριστοῦ, ὅτι δηλαδή ἐνανθρώπησε καί ἔπαθε φαινομενικά.

Προσωπικές Ἀντωνυμίες

(συνέχεια)

Στό προηγούμενο μάθημα ἀναφερθήκαμε στίς προσωπικές ἀντωνυμίες τοῦ α' καί β' προσώπου. Ἡ προσωπική ἀντωνυμία τοῦ γ' προσώπου εἶναι ἡ ἐξῆς:

στόν ἐνικό συνηθέστεροι τύποι			στόν πληθυντικό συνηθέστεροι τύποι	
Ὦν.	—	(οὗτος, ἐκεῖνος)	(σφεῖς)	(οὗτοι, ἐκεῖνοι)
Γεν.	(οὗ)	αὐτοῦ	(σφῶν)	αὐτῶν
Δοτ.	οἷ, οἶ	αὐτῶ	σφίσιν	αὐτοῖς
Αἰτ.	(ἐ)	αὐτόν	(σφᾶς)	αὐτούς

Στούς ἀρχαίους Ἕλληνες εὐχρηστοί ἦταν κυρίως οἱ τύποι τῆς δοτικῆς **οἷ, οἶ, σφίσιν**. Ὀνομαστική ἐνικοῦ δέν ὑπάρχει, ἡ δέ ὀνομαστική πληθυντικοῦ (σφεῖς) εἶναι σπάνια. Αὐτές ἀναπληρώνονται συνήθως ἀπό τίς δεικτικές ἀντωνυμίες **οὗτος, αὕτη, τοῦτο, ἐκεῖνος, -η, -ο, ὅδε, ἥδε, τόδε**. Οἱ πλάγιες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπό τήν ὀριστική ἀντωνυμία **αὐτός, αὕτη, αὐτό** (βλ. ἀνωτέρω πίνακα κλίσεως τῆς ἀντωνυμίας γ' προσ.).

Σημείωση: Οἱ τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν, ὅταν δηλώνουν ἔμφαση παίρνουν στό τέλος πολλές φορές τό ἐγκλιτικό μόριο γέ (= βεβαίως, τοῦλάχιστον). ἔγωγε, ἐμοῦγε, ἐμοιγε, ἐμέγε.

Ἡ ὀριστική ἢ ἐπαναληπτική ἀντωνυμία αὐτός

Πότε ἡ ἀντωνυμία αὐτός, -ή, -ό εἶναι ὀριστική καί πότε ἐπαναληπτική.

1) Ὀριστική εἶναι (σέ ὅλες τίς πτώσεις) ὅταν χρησιμοποιεῖται γιά νά ξεχωρίσει κάτι ἀπό ἄλλα ὁμοειδῆ:

π.χ. Τήν στρατείαν αὐτός Ξέρξης ἤγαγεν
(= Τήν ἐκστρατεία ὁ ἴδιος ὁ Ξέρξης ὁδήγησε).
Αὐτός Μένων ἐβούλετο ἰέναι παρ' Ἀριαῖον
(= Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Μένων...).

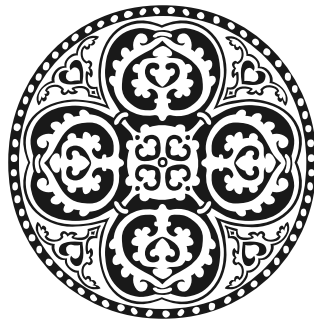
2) Ἐπαναληπτική εἶναι ὅταν λαμβάνεται γιά νά ἐπαναλάβει κάτι γιά τό ὅποιο ἔγινε λόγος προηγουμένως (χρησιμοποιεῖται μόνο στίς πλάγιες πτώσεις).

π.χ. *Κῦρος καλεῖ Μένωνα καί λέγει αὐτῷ τάδε·* (ἀντί νά ἐπαναλάβει τήν λέξη *τῷ Μένωνι*) Ὁ Κῦρος καλεῖ τόν Μένωνα καί λέγει σ' αὐτόν (καί τοῦ λέει) τά ἐξῆς.

3) Ὅταν ἡ ἀντωνυμία αὐτός, αὕτη αὐτό λαμβάνεται μέ τό ἄρθρο σημαίνει **ταυτότητα** καί μεταφράζεται ὁ ἴδιος (ὄχι ἄλλος).

π.χ. *Τήν αὐτήν* ἡμέραν περί τῶν αὐτῶν πραγμάτων οὐ ταῦτά ἐψηφίζοντο ἐνίοτε οἱ Ἀθηναῖοι (= Μερικές φορές [ἐνίοτε] τήν ἴδια μέρα γιά τά ἴδια πράγματα [θέματα] δέν ἀποφάσιζαν τά ἴδια οἱ Ἀθηναῖοι).
Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ἁγίου μάρτυρος...

Ἡ ἀντωνυμία αὐτός, αὕτη, αὐτό κλίνεται ὅπως τά τρικατάληκτα ἐπίθετα τῆς β' κλίσεως (ἀγαθός, -ή, -όν), ἀλλά χωρίς τό τελικό ν στήν ὀνομαστική καί αἰτιατική ἐνικοῦ τῶν οὐδετέρων.

ΛΠΛΗ ΚΑΤΗΧΗΣΗ
Μηνιαία Ἐκδόση τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως
Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως
Σεπτέμβριος 2010 – Τεύχος 45
Ἰδιοκτήτης
Ἱερά Μητρόπολις Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως
Δημητσάνα 220 07 Κ.Τ. 8294
Ἐκδότης-Συντάκτης
Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας
Διευθυντής
Ἀρχμ. Ἰάκωβος Κανάκης
220 07 Δημητσάνα - Τηλ. 27950-31217
Ἱπεύθυνος Τυπογραφείου:
Ἀρχμ. Γρηγόριος Κιούσης

